МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ

КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ

Рябенко Г. М.

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

Конспект лекцій
для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Бакалавр» спеціальності
073 «Менеджмент» денної та заочної форми навчання

МИКОЛАЇВ
2018

УДК 658.14/.17
Р98

Автор: Г. М. Рябенко

Рекомендовано до друку рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 15.03.2018 р., протокол № 8.

Рецензенти:

В. В. Кузьома – кандидат економічних наук, доцент, декан факультету перепідготовки і підвищення кваліфікації Миколаївського національного аграрного університету.

М. Д. Карпенко – директор Наукового парку «Агроперспектива»

Рябенко Г. М.
Р98 Фінанси підприємств : конспект лекцій / Г. М. Рябенко. – Миколаїв : МНАУ, 2018. – 54 с.

У конспекті лекцій висвітлено актуальні питання організації фінансового планування, кредитування, фінансового забезпечення відтворення основних засобів, формування доходів та прибутку. При викладенні матеріалу враховано нові законодавчі й нормативні зміни, які відбулись у діяльності підприємств, та опрацьовано широкий спектр сучасної наукової літератури з цієї проблематики.

УДК 658.14/.17

© Миколаївський національний аграрний університет, 2018

© Рябенко Г. М. 2018

ЗМІСТ

ВСТУП 4

ТЕМА 1. ОСНОВИ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ…… 5

ТЕМА 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ РОЗРАХУНКІВ ПІДПРИЄМСТВ…… 11

ТЕМА 3 ГРОШОВІ НАДХОДЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ…… 15

ТЕМА 4 ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ……... 18

ТЕМА 5 ОБІГОВІ КОШТИ……... 22

ТЕМА 6 КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ……. 27

ТЕМА 7 ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ…… 35

ТЕМА 8 ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ…. 42

ТЕМА 9 ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ……. 47

ТЕМА 10 ФІНАНСОВА САНАЦІЯ І БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ. 51

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ…… 54

ВСТУП

Вихід економіки України з кризового стану неможливий без розуміння керівниками та працівниками фінансових служб і установ особливостей функціонування фінансової системи держави і фінансового механізму господарюючих суб'єктів. Фінанси підприємств перебувають у тісному зв'язку з фінансами національної економічної системи як єдиного цілого. Разом з тим, фінанси підприємств характеризуються певними особливостями та специфікою, які необхідно враховувати при здійсненні системних і структурних перетворень в Україні.

Фінанси підприємств призначені для забезпечення їх виробничої діяльності. Основою фінансів підприємств є формування фінансових ресурсів та отримання і розподіл доходів з метою забезпечення відтворення виробництва. Вони виконують роль сполучної ланки між окремими циклами відтворювального процесу. Порушення їхнього функціонування негативно впливає на виробництво. Брак ресурсів веде до падіння виробництва, а їх відсутність — до його припинення. Наявність достатніх доходів створює передумови для нормального ходу відтворювального процесу, але ще не гарантує його, оскільки все залежить від їх раціонального розподілу й ефективного використання.

Саме тому дисципліна «Фінанси підприємств» розкриває сутність, функції та роль фінансів і кредиту, їх розвиток та удосконалення, розглядає фінансові відносини підприємств в сучасних умовах.

Дисципліна «Фінанси підприємств» є нормативною, тобто обов'язковою для вивчення здобувачами вищої освіти спеціальності 6.030601 «Менеджмент».

Для здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей цей курс є фаховим, що вимагає вивчення теоретичних та практичних аспектів фінансів підприємств ретельно опрацювати нормативно-правову базу регулювання організації фінансових відносин у сучасних умовах.

ТЕМА 1. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ ПІДПРИЄМСТВ

1. Сутність і функції фінансів підприємств

2. Грошові фонди та фінансові ресурси

3. Рснови організації фінансів підприємств

4. Фінансова діяльність та зміст фінансової роботи

1. Фінанси підприємств як складова частина фінансової системи займають визначальне місце у структурі фінансових відносин суспільства. Вони функціонують у сфері суспільного виробництва, де створюється валовий внутрішній продукт, матеріальні та нематеріальні блага, національний дохід — основні джерела фінансових ресурсів. Саме тому від стану фінансів підприємств залежить можливість задоволення суспільних потреб, фінансова стійкість країни.

Фінансам підприємств, як і фінансам у цілому, властиві певні загальні та специфічні ознаки. Треба брати до уваги також і особливості, зумовлені функціонуванням фінансів у різних сферах економіки. Загальною ознакою фінансів підприємств є те, що вони виражають сукупність економічних (грошових) відносин, пов'язаних із розподілом вартості валового внутрішнього продукту. Специфічні ознаки фінансів підприємств виражають грошові відносини, що залежать від первинного розподілу вартості валового внутрішнього продукту, формування та використання грошових доходів і децентралізованих фондів.

Фінанси підприємств — це економічні відносини, що пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єктів господарювання в процесі відтворення.

У процесі відтворення фінанси підприємств як економічна категорія проявляються та виражають свою суть, свою внутрішню властивість через такі функції:

- формування фінансових ресурсів у процесі виробничо-господарської діяльності;

- розподіл та використання фінансових ресурсів для забезпечення операційної виробничої та інвестиційної діяльності, для виконання своїх фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, господарюючими суб'єктами;

—контроль за формуванням та використанням фінансових ресурсів у процесі відтворення.

До фінансів належать такі групи фінансових відносин:

- пов'язані з формуванням статутного фонду суб'єктів господарювання;

- пов'язані з утворенням та розподілом грошових доходів: виручки, валового та чистого доходу, прибутку, грошових фондів підприємств;

- що виникають у підприємств з державою з приводу податкових та інших платежів у бюджет та цільові фонди, бюджетного фінансування, одержання субсидій;

- які виникають між суб'єктами господарювання у зв'язку з інвестуванням у цінні папери та одержанням на них доходів здійсненням пайових внесків та участю

в розподілі прибутку від спільної діяльності, одержанням і сплатою штрафних санкцій;

- які формуються в підприємств з банками, страховими компаніями у зв'язку з одержанням та погашенням кредитів, сплатою відсотків за кредит та інші види послуг, одержанням відсотків за розміщення та зберігання коштів, а також у зв'язку зі страховими платежами та відшкодуваннями за різними видами страхування;

- що формуються в підприємств у зв'язку з внутрішньовиробничим розподілом доходів.

Отже, об'єктом фінансів підприємств є економічні відносини, пов'язані з рухом коштів, формуванням та використанням грошових фондів. Суб'єктами таких відносин можуть бути підприємства та організації, банківські установи та страхові компанії, позабюджетні фонди, інвестиційні фонди, аудиторські організації, інші суб'єкти господарювання, які є юридичними особами.

Обов'язковими передумовами ефективного функціонування фінансів підприємств є:

—різноманітність форм власності;

—свобода підприємництва та самостійність у прийнятті рішень;

—вільне ринкове ціноутворення та конкуренція;

—самофінансування підприємництва;

—правове забезпечення правил економічної поведінки всіх суб'єктів підприємницької діяльності;

—обмеження і регламентація державного втручання в діяльність підприємств.

2. Грошові фонди — це частина грошових коштів, які мають цільове спрямування. До грошових фондів належать: статутний фонд, фонд оплати праці, амортизаційний фонд , резервний фонд та інші.

Статутний фонд використовується підприємством для інвестування коштів в оборотні та основні фонди. Фонд оплати праці — для виплати основної та додаткової заробітної плати працівникам. Амортизаційний фонд — для фінансування відтворення основних і позаоборотних активів. Резервний фонд — для покриття збитків, подолання тимчасових фінансових ускладнень.

Під фінансовими ресурсами слід розуміти грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств. Таким чином, до фінансових ресурсів належать грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі.

Класифікація:

1) формуються під час заснування підприємств – внески засновників у статутні фонди;

2) формуються за рахунок власних та прирівняних до них коштів:

а) надходження:

- амортизаційні відрахування;
- цільові надходження;
- стійкі пасиви;
- цільові внески членів трудового колективу;

- інші види надходжень;

б) доходи:

- валовий і чистий дохід, прибуток від основної діяльності;
- прибуток від іншої операційної діяльності;
- прибуток від фінансових операцій;
- прибуток від іншої звичайної діяльності і надзвичайних подій;

3) мобілізуються на фінансовому ринку;

а) надходження коштів від емісії акцій, облігацій та інших видів цінних паперів;

б) кредитні інвестиції;

4) поступають у порядок розподілу грошових надходжень:

- фінансові ресурси, які надійшли від галузевих структур, концернів, асоціацій
- страхові відшкодування;
- бюджетні субсидії;
- інші види ресурсів.

Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні та залучені кошти. До власних належать: статутний фонд, амортизаційні відрахування, валовий дохід та прибуток. До залучених — отримані кредити, пайові та інші внески, кошти мобілізовані на фінансовому ринку .

3. Під організацією фінансів підприємств розуміють форми, методи, способи формування та використання ресурсів, контроль за їх кругооборотом для досягнення економічних цілей згідно з чинними законодавчими актами.

В основу організації фінансів підприємств покладено комерційний розрахунок, тобто метод ведення господарювання, що полягає в постійному порівнюванні (у грошовому вираженні) витрат та результатів діяльності. Його метою є одержання максимального прибутку за мінімальних витрат капіталу та мінімально можливого ризику.

Комерційний розрахунок базується на наступних принципах. Саморегулювання — це принцип ведення підприємницької діяльності, коли суб'єкт господарювання має справжню фінансову незалежність. Проте повна самостійність не означає відсутності будь-яких правил економічної поведінки. Тому самостійні рішення агропромислових підприємств приймають тільки в рамках чинного законодавства.

Самоокупність — це принцип ведення підприємницької діяльності, який передбачає відшкодування виробничих витрат агропромислового підприємства грошовими надходженнями на рівні простого відтворення. При самоокупності із виручки від реалізації та інших видів грошових надходжень (після завершення кожного циклу кругообороту засобів) в обов'язковому порядку відшкодовується вартість перенесених на вироблену продукцію основних фондів (амортизація), спожитих матеріальних ресурсів та витрат на оплату праці. За рахунок перевищення грошової виручки над витратами підприємства здійснюють в установленому порядку платежі в бюджет, відрахування на розширене відтворення, формують грошові фонди.

Самофінансування — це принцип ведення підприємницької діяльності, який передбачає фінансове забезпечення розширеного відтворення виробництва в підприємствах АПК за рахунок власних грошових ресурсів. Основним джерелом самофінансування є чистий доход (прибуток) та амортизаційні відрахування. Самофінансування виключає внутрішньосистемний перерозподіл грошових коштів підприємств. Використання банківського кредиту допускається для забезпечення нормальної виробничо-господарської діяльності

4. Фінансова діяльність — це система використання різних форм і методів для фінансового забезпечення функціонування підприємств та *досягнення* ними поставлених цілей, тобто це та практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її результатів.

Фінансову діяльність підприємства спрямовано на вирішення таких основних завдань:

—фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності;

—пошук резервів збільшення доходів, прибутку, підвищення рентабельності та платоспроможності;

—виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, бюджетом, банками;

—мобілізація фінансових ресурсів в обсязі, необхідному для фінансування виробничого й соціального розвитку, збільшення власного капіталу;

—контроль за ефективним, цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів.

Фінансова робота підприємства здійснюється за такими основними напрямками:

—фінансове прогнозування та планування;

—аналіз та контроль виробничо-господарської діяльності;

—оперативна, поточна фінансово-економічна робота.

Фінансове прогнозування та планування є однією з найважливіших ділянок фінансової роботи підприємства. На цій стадії фінансової роботи визначається загальна потреба у грошових коштах для забезпечення нормальної виробничо-господарської діяльності та можливість одержання таких коштів.

За ринкових умов підприємство самостійно визначає напрямки та розмір використання прибутку, який залишається в його розпорядженні після сплати податків. Метою складання фінансового плану є визначення фінансових ресурсів, капіталу та резервів на підставі прогнозування величини фінансових показників: власних оборотних коштів, амортизаційних відрахувань, прибутку, суми податків.

Планування виручки є необхідним для розробки плану прибутку від реалізації продукції, визначення суми планових платежів у бюджет. Від обгрунтованості та правильності розрахунку виручки великою мірою залежить також реальність основного джерела надходження коштів та розмір запланованого прибутку.

Мета планування витрат — визначення можливості найекономнішого витрачання матеріальних, трудових та грошових ресурсів на одиницю продукції. Зменшення витрат виробництва та обігу є важливим фактором збільшення ефективності виробництва. Зниження собівартості за рахунок економії сировини, матеріалів, палива, енергії та живої праці дає змогу виробити значну кількість додаткової продукції, збільшити прибуток та рентабельність підприємств, створює реальні можливості для самофінансування. Скорочення витрат на виробництво одиниці продукції є матеріальною підставою для зниження цін на неї, а відтак — прискорення обертання оборотних коштів.

Плануючи витрати на виробництво та реалізацію продукції, необхідно враховувати резерви зниження її собівартості, до яких належать:

—поліпшення використання основних виробничих фондів та збільшення у зв'язку з цим випуску продукції на кожну гривню основних фондів;

—раціональне використання сировини, матеріалів, палива, енергії та скорочення витрат на одиницю продукції без зниження її якості;

—зменшення затрат живої праці на одиницю продукції на основі науково-технічного прогресу;

—скорочення витрат на реалізацію продукції за рахунок удосконалення форм її збуту;

—зменшення втрат від браку та безгосподарності, ліквідація не продуктивних витрат;

—економія в адміністративно-управлінській сфері на основі раціональної організації апарату управління підприємством.

Спираючись на опрацьовані фінансові показники, складають перспективні, поточні та оперативні фінансові плани. Поточний фінансовий план складається у формі балансу доходів та витрат грошових коштів, оперативний — у формі платіжного календаря.

Аналіз та контроль фінансової діяльності підприємства — це діагноз його фінансового стану, що уможливлює визначення недоліків та прорахунків, виявлення та мобілізацію внутрішньогосподарських резервів, збільшення доходів та прибутків, зменшення витрат виробництва, підвищення рентабельності, поліпшення фінансово-господарської діяльності підприємства в цілому. Матеріали аналізу використовуються в процесі фінансового планування та прогнозування Підприємство має опрацювати таку систему показників, з допомогою якої воно змогло б із достатньою точністю оцінити поточні та стратегічні можливості підприємства. Аналітичну роботу підприємства можна поділити на два блоки:

1) аналіз фінансових результатів та рентабельності;

2) аналіз фінансового стану підприємства.

Аналіз фінансових результатів підприємства здійснюється за такими основними напрямками:

—аналіз та оцінка рівня і динаміки показників прибутковості, факторний аналіз прибутку від реалізації продукції, робіт, послуг;

—аналіз фінансових результатів від іншої реалізації, позареалізаційної та фінансової інвестиційної діяльності;

— аналіз та оцінка використання чистого прибутку;

—аналіз взаємозв'язку витрат, обсягів виробництва продукції та прибутку;

—аналіз взаємозв'язку прибутку, руху оборотного капіталу та грошових потоків;

— аналіз та оцінка впливу інфляції на фінансові результати;

— факторний аналіз показників рентабельності.

Аналіз фінансового стану підприємства проводиться за такими напрямками:

— аналіз та оцінка складу та динаміки майна;

— аналіз фінансової стійкості підприємства;

— аналіз ліквідності балансу;

— комплексний аналіз і рейтингова оцінка підприємства.

Поточна та оперативна фінансова робота на підприємстві спрямовується на практичне втілення фінансового забезпечення підприємницької діяльності, постійне підтримування платоспроможності на належному рівні.

Зміст поточної оперативної фінансової роботи на підприємстві полягає в такому:

—постійна робота зі споживачами стосовно розрахунків за реалізовану продукцію, роботи, послуги;

—своєчасні розрахунки за поставлені товарно-матеріальні цінності та послуги з постачальниками;

—забезпечення своєчасної сплати податків, інших обов'язкових платежів у бюджет та цільові фонди;

— своєчасне проведення розрахунків по заробітній платі;

— своєчасне погашення банківських кредитів та сплата відсотків;

— здійснення платежів за фінансовими операціями.

ТЕМА 2. ГРОШОВІ РОЗРАХУНКИ

1. Сутність грошових розрахунків

2. Організація проведення касових операцій

3. Безготівкові розрахунки

4. Порядок відкриття рахунків в установі банку

1. Розрахунки представляють собою відносини, що виникають між підприємствами і організаціями у процесі реалізації, розподілу та перерозподілу суспільного продукту на підставі здійснення статутної діяльності. Організація грошових розрахунків базується на таких принципах:

- обов'язкове зберігання підприємствами грошових засобів на рахунках в установах банку (за винятком перехідних залишків у касі). Правовою засадою цього принципу є договір між підприємством і банком щодо розрахунково-касового обслуговування;

- самостійний вибір підприємством установи банку для відкриття рахунків усіх видів за згодою банку;

- самостійний вибір підприємствами форми розрахунків та закріплення їх у своїх договорах та угодах. Установи банків можуть тільки пропонувати своїм клієнтам застосовувати ту чи іншу форму розрахунків, враховуючи специфіку діяльності та конкретні умови розрахунків;

- платежі здійснюються, як правило, за згодою платника, а кошти з рахунка списуються на його розпорядження;

- максимальне наближення здійснення платежу до часу відвантаження товарів, робіт, надання послуг;

- платежі здійснюються у межах залишків коштів на рахунках платника або в межах наданого банківського кредиту.

Залежно від форми грошей, у якій відбувається грошовий оборот, він поділяється на безготівковий і готівковий. . Зокрема, у сфері готівкового обороту гроші рухаються поза банками, безпосередньо обслуговуючи відносини економічних суб'єктів.

Готівкова форма розрахунків застосовується за обслуговування населення — виплата заробітної плати, матеріального заохочення, дивідендів, пенсій, грошової допомоги. Отримуючи грошові доходи, населення витрачає їх на купівлю товарів, продуктів харчування, оплачує послуги і здійснює інші платежі.

Безготівкові розрахунки — це грошові розрахунки, які здійснюються за допомогою записів на рахунках у банках, коли гроші (кошти) списуються з рахунка платника і переказуються на рахунок отримувача коштів.

2. Всі готівкові розрахунки з підприємствами, а також із фізичними особами здійснюються як за рахунок коштів, отриманих у касі банку, так і за рахунок виручки від реалізації готової продукції. Готівка може бути отримана із власних рахунків в установі банку у межах наявних коштів та на цілі, визначені у чеку, без надання обгрунтовуючих документів і розрахунків.

Сума готівкового розрахунку одного підприємства з іншим підприємством (підприємцем) не перевищує 10000 грн. протягом одного дня за одним або кількома платіжними документами. Платежі понад установлену

граничну суму проводяться виключно у безготівковому порядку. Кількість підприємств (підприємців), з якими проводяться розрахунки, протягом дня не обмежуються.

Підприємство може мати у касі готівку тільки в межах лімітів залишку. Ліміт залишку готівки у касі – граничний розмір готівки, що може залишатися у касі підприємства накінець робочого дня. Всю готівку понад суми встановленого ліміту підприємство повинно здати для зарахування на поточний рахунок у порядку та в строки, встановлені і узгоджені з установою банку, в якому відкритий поточний рахунок.

Підзвітні особи зобов'язані подати до бухгалтерії підприємства разом із невикористаним залишком готівки авансовий звіт про витрачання одержаних у касі сум у такі строки:

-за відрядженнями – протягом трьох робочих днів після повернення з відрядження;

- на закупівлю сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки та заготівлю вторинної сировини – протягом десяти робочих днів з дня видачі готівки під звіт;

- на всі інші виробничі (господарські) потреби –протягом двох робочих днів з дня видачі готівки під звіт.

Установа/підприємство визначає і встановлює за погодженням з банком (у якому відкрито рахунок установи/підприємства, на який зараховуються кошти) строки здавання ним готівкової виручки (готівки) для її зарахування на рахунки в банках відповідно до таких вимог:

1) для установ/підприємств, розташованих у населених пунктах, де є банки – щодня [у день надходження готівкової виручки (готівки) до їх кас];

2) для підприємств, у яких час закінчення робочого дня (зміни), установлений правилами внутрішнього трудового розпорядку і графіками змінності відповідно до законодавства України, не дає змогу забезпечити здавання готівкової виручки (готівки) у день її надходження, – наступного за днем надходження готівкової виручки (готівки) до каси дня;

3) для установ/підприємств, розташованих у населених пунктах, де немає банків, – не рідше ніж один раз на п'ять робочих днів.

Згідно до Положення № 148 до підприємства можуть застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафів:

- за перевищення встановлених лімітів залишку готівки в касі – у двократному розмірі сум виявленої понадлімітної готівки;

- за неповно відображену або зовсім не відображену готівку в касі – у п'ятикратному розмірі цієї суми;

- за перевищення строків використання виданої під звіт готівки, а також видачу готівкових коштів підзвіт без повного звітування щодо раніше виданих коштів – у розмірі 25% виданих підзвіт сум;

- у разі неотримання підприємствами при здійсненні готівкового платежу від їх отримувача платіжного документа – у розмірі проведення виплат.

3. Безготівкові розрахунки без участі грошей у формі готівки шляхом переказування грошових коштів із рахунку платника (покупця) в установі банку на рахунок одержувача (продавця).

Відповідно до Інструкції № 22 “Про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті” безготівкові розрахунки можуть здійснюватися за такими формами розрахункових документів:

- платіжними дорученнями;
- платіжними вимогами-дорученнями;
- меморіального родера;
- чеками;
- акредитивами;
- інкасовими дорученнями.

В основу розрахунків платіжними дорученнями покладено розрахунковий документ “платіжне доручення” – письмове розпорядження платника до банку, який його обслуговує, про списання з його рахунку певної суми й зарахування її на рахунок одержувача, зазначеного в дорученні.

Платіжна вимога-доручення – це комбінований документ, який складається з двох частин:

верхня частина – вимога підприємства-постачальника до підприємства-покупця сплатити вартість товару, виконаних робіт, послуг;

нижня частина – доручення покупця (платника грошових коштів) банку, який його обслуговує, переказати належну суму коштів із його рахунка на рахунок постачальника.

Меморіальний ордер - розрахунковий документ, який складається за ініціативою банку для оформлення операцій щодо списання коштів з рахунку платника і внутрішньобанківських операцій відповідно до Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні" та нормативно-правових актів Національного банку.

Чек – це письмове розпорядження платника своєму банку сплатити зі свого рахунка пред’явнику чека відповідну грошову суму. Розрахункові чеки використовуються тільки для безготівкових перерахувань з рахунку чекодавця на рахунок одержувача коштів і не підлягають оплаті готівкою. Зі свого рахунку господарство перераховує певну суму на рахунок лімітованої книжки, кошти з якого використовуються на господарські потреби.

Суть акредитивної форми розрахунків полягає у тому, що покупець на підставі договору з постачальником і до відвантаження ним продукції перераховує гроші на його ім′я у відповідну установу банку.

Акредитив - договір, що містить зобов'язання банку-емітента, за яким цей банк за дорученням клієнта (заявника акредитива) або від свого імені проти документів, які відповідають умовам акредитива, зобов'язаний виконати платіж на користь бенефіціара або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж.

Інкасове доручення (розпорядження) - розрахунковий документ, що містить вимогу стягувача (контролюючий орган) до банку, що обслуговує

платника, здійснити без погодження з платником переказ визначеної суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача.

Використання векселів та електронних платіжних засобів регулюється законодавством України, у тому числі нормативно-правовими актами Національного банку. Вексель – письмове боргове зобов'язання чітко встановленої форми, яке засвідчує обов'язок боржника (векселедавця) сплатити певну грошову суму у певний строк своєму кредитору, власнику векселя.

4. Для зберігання коштів і здійснення безготівкових розрахунків в установі банку за місцем реєстрації підприємства за згодою сторін відкриваються такі рахунки:

- поточні;
- депозитні;
- кредитні;
- інші рахунки.

Поточні рахунки відкриваються підприємствам усіх форм власності для зберігання грошових коштів та здійснення усіх видів операцій за цими рахунками відповідно до чинного законодавства України. Чинним законодавством України не встановлено обмежень щодо кількості поточних рахунків, які можуть відкривати юридичні та фізичні особи в банківських установах.

Депозитні рахунки підприємствам відкриваються на підставі укладеного депозитного договору між власником рахунку та установою банку на визначений у договорі строк..Відсотки за депозитними рахунками можуть перераховуватися на поточний рахунок відповідно до умов депозитного договору або зараховуватися на поповнення депозиту. Проведення розрахунковий операцій та видача коштів готівкою і депозитного рахунку забороняється. Кошти на депозитні рахунки перераховуються з поточного рахунку і після закінчення строку зберігання повертаються на поточний рахунок.

Кредитні рахунки відкриваються у будь-якій установі банку, котра має право видавати кредити. Ці рахунки призначені для обліку кредитів, наданих способом оплати розрахункових документівчи переказу коштівна поточний рахунок позичальникавідповідно до умов кредитної угоди.

Поточний рахунок в іноземній валюті відкривається підприємству для проведення розрахунків у межах чинного законодавства України в безготівковій та готівковій іноземній валюті при здійсненні поточних операцій, визначених чинним законодавством України, та для погашення заборгованості за кредитами в іноземній валюті.

ТЕМА 3. ГРОШОВІ НАДХОДЖЕННЯ

1. Сутність та склад грошових надходжень

2. Використання виручки

3. Планування виручки від реалізації продукції

1. Надходженнями від продажу продукції (робіт, послуг) є грошові кошти, зараховані на поточні рахунки і оприбутковані в касі підприємства, оприбутковані товари (при виконанні товарообмінних операцій), а також надходження в нематеріальній формі.

Відповідно до П(С)БО 15 «Доход» доходи – це збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників).

Дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язань, що зумовлює зростання власною капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

Основні критерії визнання доходу:

- дохід відображається в момент надходження активу чи зменшення зобов'язання, при умові, що оцінка доходу може бути достовірно визначена;

- ці зміни призводять до збільшення власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків учасників).

Критерії визнання доходу застосовуються окремо до кожної операції. Проте їх необхідно застосовувати до окремих елементів однієї операції, або до двох чи більше операцій разом, якщо це випливає із суті такої господарської операції.

Для визнання доходу від реалізації (виручка) повинні бути виконані такі особливі умови:

а) покупцеві передані ризики і вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію;

б) підприємство не здійснює подальшого управління та контроль за реалізованою продукцією:

в) сума доходу може бути достовірно визначена;

г) є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією можуть бути достовірно визначені.

Основні умови визнання доходу від надання послуг:

а) можливість достовірної оцінки доходу;

б) імовірність надходження економічних вигод від надання послуг;

в) можливість достовірної оцінки ступеня завершеності надання послуг на дату балансу;

г) можливість достовірної оцінки витрат, здійснених для надання послуг та необхідних для їх завершення.

Не визнаються доходами такі надходження:

- сума податку на додану вартість, акцизів, інших податків і обов’язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів;

- сума надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;

- сума попередньої оплати продукції (товарів, робіт, послуг);

- сума авансу в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг);

- сума завдатку під заставу або в погашення позики, якщо це передбачено відповідним договором;

- надходження, що належать іншим особам;

- надходження від первинного розміщення цінних паперів.

Дохід не визнається, якщо здійснюється обмін продукцією (товарами, роботами, послугами), які є подібними за призначенням та мають однакову справедливу вартість.

Залежно від видів діяльності розрізняють доходи і результати від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності

Операційна діяльність – це основна статутна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю. Основна діяльність – це здійснення операцій, пов'язаних із виробництвом або реалізацією продукції (товарів, послуг), що є визначальною метою створення підприємства та забезпечує основну частку його доходу

Основна діяльність – операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частину доходу. Доходи від операційної діяльності включають: а) дохід (виручку) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг); б) інші операційні доходи.

Інвестиційна діяльність – це придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою еквівалентів грошових коштів.

Фінансову діяльність визначає діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства.

2. Виручка від реалізації продукції, незважаючи на зовнішні ознаки (грошова форма, надходження коштів за відвантажену продукцію, виконані роботи, надані послуги, регулярність надходження, джерело різних платежів підприємства), не є доходом у повному розумінні цього слова, тому що з неї необхідно насамперед відшкодувати здійснені витрати, виплатити заробітну плату. Таким чином, утворюються економічні умови для нового виробничого циклу. Залишок виручки становить валовий дохід.

Валовий дохід - це грошовий вираз вартості знов створеної продукції. Він визначається як різниця між виручкою та матеріальними витратами й амортизаційними відрахуваннями у складі собівартості реалізованої продукції.

У процесі відтворення валовий дохід поділяється на оплату праці й на чистий дохід. Оплата праці - це витрати на виплату основної та додаткової заробітної плати, які виражають у грошовій формі вартість необхідної праці.

За будь-якої форми суспільного виробництва праця поділяється на дві частини - необхідну й додаткову працю. Продукт останньої завжди призначений для задоволення суспільних потреб. Додатковий продукт - це

продукт, створений працею людей на підприємствах, котрий виступає як чистий дохід (грошова форма додаткового продукту).

Чистий дохід виражає в грошовій формі вартість додаткового продукту і визначається як перевищення виручки від реалізації продукції над вартістю матеріальних витрат, амортизаційних відрахувань і заробітної плати, або як різниця між валовим доходом і заробітною платою.

Чистий дохід реалізується у вигляді акцизів, податку на додану вартість, відрахувань у фонди пенсійного й соціального страхування, інші державні цільові фонди тощо. Значна частина чистого доходу реалізується у формі прибутку. Прибуток є узагальнюючим фінансовим показником діяльності підприємства.

За економічним змістом прибуток - це грошовий вираз частини вартості додаткового продукту, тобто частини чистого доходу, отриманого підприємством. Прибуток як кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства представляє собою різницю між загальною сумою доходів і витратами на виробництво і реалізацію продукції.

3. Розрахунок обсягу виручки від реалізації продукції виконують за оптовими (договірними або регульованими) цінами без врахування ПДВ та акцизного збору, оскільки ці податки перераховуються до бюджету і не включаються до формування фінансових ресурсів підприємства.

Для оперативного контролю і аналізу рентабельності продукції, що виробляється на підприємстві, обсяг виручки від реалізації планується також за собівартістю продукції.

У практиці використовують два методи розрахунку планового обсягу виручки від реалізації товарної продукції: метод поасортиментного (прямого) розрахунку і метод укрупненого розрахунку, виходячи з плану виробництва продукції в цілому.

Прямий розрахунок реалізації кожного найменування товарів і послуг, що виробляється, реалізується, продається покупцям, простий за технікою, але дуже трудомісткий. Особливо незручний він для використання на тих підприємствах, які випускають досить широкий асортимент продукції. Суть цього методу полягає у тому, що по кожній асортиментній продукції визначають:

- очікувані вхідні залишки нереалізованої продукції товарної і реалізованої, але не сплаченої на початок планового періоду (якщо плановий період – рік, то станом на 1 січня планового року);
- планові вихідні залишки такої продукції на кінець планового періоду;
- обсяг реалізації продукції у натуральному виразі, по якій завершені розрахунки з покупцями;
- обсяг виручки від реалізації у вартісному виразі з урахуванням реалізаційних цін (без ПДВ і акцизного збору).

На більшості підприємствах обсяг виручки від реалізації продукції планується укрупненим методом, тобто без розрахунків по кожному виду продукції, а в цілому по всій продукції, що виробляється на підприємстві.

ТЕМА 4. ФОРМУВАННЯ І РОЗПОДІЛ ПРИБУТКУ

1. Сутність прибутку та його функції

2. Формування прибутку

3. Розподіл та використання прибутку

1. Прибуток – найважливіша фінансова категорія, що відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва і в кінцевому рахунку свідчить про обсяг і якість виробленої продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості. Одночасно прибуток впливає на зміцнення комерційного розрахунку, інтенсифікацію виробництва при будь-якій формі власності. Він є не лише джерелом забезпечення внутрішньогосподарських потреб підприємств, а й джерелом формування бюджетних ресурсів держави. Прибуток як кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства представляє собою різницю між загальною сумою доходів і витратами на виробництво і реалізацію продукції .

Суть прибутку, як економічної категорії, проявляється у тих функціях, які він виконує: нагромадження, стимулювання, розподіл.

Функція нагромадження проявляє себе у тому, що прибуток є основним джерелом збільшення власних активів підприємства (придбання основних і оборотних фондів) та гарантом розширеного відтворення виробництва.

Функція розподілу виражається в його привласненні й розподілі між підприємством і державою, між підприємством та власниками. Функцію розподілу ще називають функцією привласнення прибутку.

Стимулююча функція прибутку полягає у заохоченні управлінського персоналу за результатами звітного періоду, підвищення рівня оплати праці за високі виробничі показники.

На рівень фінансових результатів впливають різноманітні фактори, пов'язані із тими ж складовими й основними умовами виникнення прибутку, тобто фактори впливу на виробництво, на реалізацію (збут) виробленого продукту та попит.

Розрізняють такі види фінансових результатів:

- прибуток (збиток) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тобто від основного виду діяльності, передбаченого Статутом;
- валовий прибуток (збиток);
- оподаткований прибуток;
- невикористаний прибуток (непокритий збиток).

2. Метою складання звіту про фінансові результати є надання користувачам правдивої, достовірної інформації про доходи, прибутки, витрати і збитки за звітній період. “Звіт про фінансові результати” надає інформацію не на конкретну дату, а за окремий період. Цей звіт є найбільш інформативним документом звітності, тому що містить інформацію про динаміку прибутку підприємства. Прибуток є найбільш узагальнюючим показником, який характеризує кінцевий результат діяльності підприємства. Від розміру прибутку, одержаного підприємством, залежить формування оборотних коштів, виконання обов'язків перед бюджетом, платоспроможність підприємства, дохід акціонерів. Показники діяльності підприємства у формі №2 групуються за

видами діяльності .

Результати діяльності підприємства визначаються поетапно.

На першому етапі визначається такий проміжний показник, як валовий прибуток. Валовий прибуток (збиток) – це результат від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг). метою створення підприємства та забезпечують основну частку його доходу. Валовий прибуток (збиток) враховує загальну суму доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), податки, що включаються у ціну продукції (товарів, робіт, послуг), інші вирахування з доходу та виробничу собівартість реалізованої продукції чи собівартість реалізованих товарів (робіт, послуг).

На другому етапі визначають фінансові результати від операційної діяльності, який включає валовий прибуток (збиток) та доходи і витрати, що виникли в процесі операцій, які забезпечують нормальне здійснення основної діяльності.

На третьому етапі визначають фінансовий результат від основної діяльності до оподаткування. У даному проміжному показнику фінансових результатів враховано фінансовий результат від операційної діяльності та доходи і витрати від фінансової та інвестиційної діяльності.

На четвертому етапі визначають фінансовий результат від основної діяльності, який враховує фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування та витрати з податку на прибуток, нараховані підприємством у звітному періоді.

П’ятий етап – заключний, на якому визначають чистий прибуток (збиток) – узагальнюючий показник фінансового результату діяльності підприємства за звітний період, що враховує загальний фінансовий результат.

Якщо сума прибутку показує абсолютний ефект від діяльності, то рентабельність характеризує міру цієї ефективності, тобто відносний ступінь прибутковості підприємства або продукції, що виробляється.

Рентабельність – найбільш узагальнюючий показник діяльності підприємства. В ньому синтезуються всі фактори виробництва і реалізації продукції, оборотність господарських коштів і позареалізаційні фінансові результати.

Рентабельність роботи підприємства − найважливіший якісний економічний показник. У ньому знаходить відображення ступінь прибутковості господарської діяльності підприємства. При аналізі рентабельності будь-яких підприємств, у тому числі сільськогосподарських, використовують два взаємозв’язаних показники: рівень рентабельності витрат і норму прибутку щодо виробничих фондів.

Рівень рентабельності витрат – це відношення прибутку до собівартості реалізованої продукції. Він характеризує економічну ефективність тієї частини засобів, яка відображена у витратах на виробництво і реалізацію товарної продукції. Цей показник визначається щодо всієї реалізованої продукції господарства в цілому, за галузями (рослинництву і тваринництву), окремими видами продукції та каналами реалізації .

Визначають такі коефіцієнти рентабельності: реалізованої продукції, продажу оборотних активів, капіталу (майна), власного капіталу, виробничих фондів, фінансових вкладень, виробництва (продукції), тощо. Для розрахунків кожного коефіцієнта використовують валовий прибуток і чистий прибуток.

У практиці господарської діяльності рентабельність підприємства розраховують діленням чистого прибутку на собівартість реалізованої продукції. Коефіцієнт рентабельності продаж показує, яку частку становить прибуток у виручці від реалізації.

Для визначення коефіцієнта рентабельності активів використовують обсяги реалізованої продукції за вирахуванням податку на додану вартість і акцизного збору та суму всіх активів – підсумок балансу або сума поточних активів.

Узагальнюючим показником рентабельності є коефіцієнт рентабельності всього майна, який визначають як відношення валового або чистого прибутку до середньої вартості всього майна, яким володіє підприємство. Зростання цього показника – основне завдання в управлінні підприємством.

Норма прибутку, як відношення загальної суми прибутку до середньорічної вартості основних і оборотних виробничих фондів, є найбільш узагальнюючим остаточним показником господарської діяльності будь-якого підприємства, у тому числі й сільськогосподарського. У ньому знаходять своє відображення обсяг реалізованої продукції та рівень рентабельності її виробництва, синтезуються всі фактори виробництва і реалізації продукції, оборотність господарських засобів та позареалізаційні фінансові результати. Показник норми прибутку визначається лише по господарству в цілому без деталізації його за галузями і видами продукції .

Також важливе місце посідають показники ефективності використання капіталу, які відображають швидкість (прискорення або уповільнення) руху капіталу та його віддачу. У практиці широко застосовують узагальнюючий показник ступеня ефективності використання капіталу – прибутковість.

На сьогодні не існує єдиного загальноприйнятого визначення показників використання капіталу для розрахунку коефіцієнта прибутковості.

У чисельнику формули може бути валовий, операційний, чистий прибуток, у знаменнику – середні показники загального капіталу, основного капіталу, обігового капіталу .

Найважливішим фактором росту прибутку є зростання обсягів виробництва та реалізації продукції, застосування науково-технічних розробок, а як наслідок, підвищення продуктивності праці, зниження собівартості, збільшення якості продукції. В умовах розвитку підприємницької діяльності створюються об’єктивні передумови реального перетворення у життя зазначених факторів.

3. Отриманий підприємством чистий прибуток є об'єктом розподілу. При його розподілі повинно забезпечуватися як формування доходів держави, так і покриття потреб підприємства, пов'язаних з його економічним та соціальним розвитком. Таким чином, можна визначити основні принципи розподілу прибутку в ринкових умовах господарювання:

- можливість виконання фінансових зобов'язань перед державою;

- вилучення відповідної суми прибутку державою до бюджету повинно здійснюватися за твердими невисокими ставками;

- максимальне забезпечення виробничих, матеріальних та соціальних потреб підприємства.

Чистий прибуток поступає у повне розпорядження підприємства та використовується згідно з його статутом та рішеннями власників.

Він може спрямовуватися на:

- розподіл між власниками цінних паперів у вигляді нарахування дивідендів;

- на поповнення статутного капіталу;

- на відрахування в резервний капітал;

- та інші цілі.

Так, прибуток, який йде на поповнення статутного капіталу, може використовуватися на збільшення майна підприємства шляхом фінансування об'єктів виробничого та, невиробничого напрямків, придбання техніки, устаткування, фінансування приросту оборотних активів тощо.

За рахунок резервного капіталу можуть покриватися невідшкодовані збитки від стихійного лиха, нестача власних оборотних активів, погашатися безнадійна дебіторська заборгованість, сплачуватися дивіденди за привілейованими акціями у разі відсутності прибутку та інші.

Частка прибутку може залишатися нерозподіленою. Сума нерозподіленого прибутку поточного року розраховується таким чином: до нерозподіленого прибутку минулого року додасться чистий прибуток поточного року та вираховуються: дивіденди за поточний рік і внески на поповнення резервного капіталу. Він свідчить про фінансову стійкість підприємства, про наявність джерела для подальшого розвитку.

Якщо підприємство отримало збитки, то їх списання здійснюється за рахунок нерозподіленого прибутку минулих років, резервного, пайового чи додаткового капіталу. Сума непокритого збитку зменшує власний капітал підприємства.

Кошти, що спрямовуються на соціальні потреби, використовується, в основному, на такі витрати, які сприяють соціальному розвитку колективу підприємства:

- будівництво, реконструкцію і капітальний ремонт житлових будинків і об'єктів соціально-культурної сфери;

- утримання закладів, об'єктів соціально-культурної сфери (дитячих дошкільних, лікарень, будинків і баз відпочинку, клубів і палаців культури тощо);

- проведення оздоровчих, культурно-масових заходів, в тому числі придбання путівок на відпочинок і лікування;

- інші подібні витрати (наприклад, здешевлення харчування робітників і службовців у заводських їдальнях, оснащення клубів, кімнат відпочинку, гуртожитків теле- і радіоапаратурою, іншим обладнанням, придбання подарунків для ветеранів тощо).

ТЕМА 5. ОБІГОВІ КОШТИ

1. Економічна сутність і класифікація оборотних коштів підприємств.

2. Організація оборотних коштів підприємств. Визначення потреби підприємства в оборотних коштах.

3. Показники ефективності використання оборотних коштів

1. Діяльність суб'єктів господарювання щодо створення та реалізації продукції здійснюється в процесі поєднання основних виробничих фондів, оборотних фондів і самої праці.

Безперервність процесу виробничої та комерційної діяльності потребує постійного інвестування коштів у ці елементи для здійснення розширеного їхнього відтворення.

За умов товарно-грошових відносин запаси предметів праці виступають, з одного боку, як сукупність матеріальних цінностей, з іншого — як втілення затрат суспільної праці у вартості фондів: оборотних, виробничих і фондів обігу.

В економічній літературі існують різні підходи до визначення сутності оборотних коштів. Дехто з економістів спрощено трактує їх як«предмети праці», «матеріальні активи», «гроші, що обертаються». Найчастіше можна натрапити на два визначення оборотних коштів.

По-перше, оборотні кошти — це грошові ресурси, які вкладено в оборотні виробничі фонди і фонди обігу для забезпечення безперервного виробництва та реалізації виготовленої продукції.

По-друге, оборотні кошти — це активи, які протягом одного виробничого циклу або одного календарного року можуть бути перетворені на гроші. Деякі автори таке саме визначення дають терміну «оборотний капітал». Це свідчить про ідентичність, на їхню думку, понять — оборотні кошти та оборотний капітал.

Обігові кошти (оборотний капітал) – це кошти, витрачені на придбання чи виготовлення оборотних активів підприємства, які необхідні для забезпечення на підприємстві безперервності процесу виробництва і реалізації продукції та отримання прибутку.

Оборотні (обігові) активи – це грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи підприємства, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу або протягом дванадцяти місяців з дати складання балансу підприємства.

До оборотних активів підприємства належать: запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів; залишки незавершеного виробництва; запаси готової продукції; поточна дебіторська заборгованість; поточні фінансові інвестиції; грошові кошти та їх еквіваленти; витрати майбутніх періодів; інші види оборотних активів.

Оборотні активи використовують в основній, операційній, іншій звичайній та надзвичайній діяльності суб’єктів господарювання.

Обігові кошти підприємства класифікують за такими ознаками:

а) за джерелами формування:

• власні обігові кошти, що сформовані підприємством з власних джерел фінансування;

• залучені обігові кошти – сформовані підприємством із залучених джерел фінансування;

б) за участю у процесі виробництва і реалізації продукції:

• оборотні фонди, до яких належить частина обігових коштів, що обслуговують процес виробництва продукції, тобто обігові кошти, вкладені у виробничі запаси (сировину, матеріали, напівфабрикати, МШП) і у виробництво (незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, витрати майбутніх періодів);

• фонди обігу, які включають ту частину обігових коштів, що обслуговує процес реалізації продукції, тобто обігові кошти, вкладені в готову продукцію, грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторську заборгованість;

в) за способом обґрунтування потреби:

• нормовані обігові кошти, до яких належать виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція на складах;

• ненормовані обігові кошти – грошові кошти та їх еквіваленти, дебіторська заборгованість тощо;

г) В залежності від ступеня ліквідності:

Високоліквідні активи:

- готівка в касі підприємства;
- грошові кошти на рахунках;
- високоліквідні цінні папери.

Середньоліквідні активи:

- товари відвантажені;
- дебіторська заборгованість.

Низьколіквідні активи:

- запаси готової продукції;
- виробничі запаси;
- незавершене виробництво;
- витрати майбутніх періодів.

2. Нормування обігових коштів – це визначення мінімальної їх потреби для створення запасів оборотних активів, необхідних для забезпечення нормальної і безперебійної діяльності підприємства.

Нормування обігових коштів для створення виробничих запасів.

До складу виробничих запасів належать: сировина, основні матеріали, паливо, куповані напівфабрикати, комплектуючі частини тощо.

Норматив виробничих запасів (Нвз) розраховують за формулою

$$Нвз = Овз \times Твз, \qquad (6.1)$$

де Овз – одноденне витрачання виробничих запасів за окремими їх видами (статтями) у грн.;

Тез – норма запасу обігових коштів за окремими їх видами у днях.

Розмір одноденного витрачання виробничих запасів (Овз) обчислюють діленням обсягу їх витрачання в четвертому кварталі планового року згідно з кошторисомвиробництва на 90 (90 – середня кількість днів у кварталі):

$$Овз = 3/90, \quad (6.2)$$

де 3 – обсяг витрачання виробничих запасів у четвертому кварталі планового року, грн.

Норма запасу обігових коштів (Тез) складається з таких елементів: транспортний запас, підготовчий запас, технологічний запас, поточний (складський) запас, гарантійний (страховий) запас.

Транспортний запас (Тз) – це різниця між часом перебування вантажу в дорозі від постачальника до споживача і часом поштового пробігу розрахункових документів, їх оформлення вантажовідправником і опрацювання банком.

Підготовчий запас (Тпід) – це час для прийняття, розвантажування, сортування і складування виробничих запасів.

Технологічний запас (Ттех) – це час на виконання підготовчих операцій (зберігання, подрібнення виробничих запасів тощо), якщо вони не є складовою виробничого циклу.

Поточний запас (Тпот) залежить від частоти й рівномірності обсягів поставок виробничих запасів. Його тривалість приймають у розмірі 50% від середнього (фактичного або планового) інтервалу між окремими поставками виробничих запасів, за їх видами. Середню тривалість інтервалу між поставками розраховують методом середньозваженої величини з урахуванням обсягів поставок.

Гарантійний (страховий) запас (Тг) – це запас для запобігання перебоям у постачанні виробничих запасів. Гарантійний запас (Тг) приймають у розмірі 50% від поточного запасу виробничих запасів. Норму виробничих запасів визначають за формулою

$$Тез - Ттв + Ттех + Тпот + Тг. \quad (6.3)$$

Нормування обігових коштів у незавершеному виробництві.

Норматив обігових коштів для фінансування витрат у незавершеному виробництві розраховують за показниками одноденних витрат у незавершеному виробництві, тривалості виробничого циклу і коефіцієнта наростання витрат у незавершеному виробництві за формулою

$$Ннв = Онв \times Твц \times Кзв, \quad (6.4)$$

де Онв – одноденні витрати в незавершеному виробництві за планом, грн.;

Твц – тривалість виробничого циклу в днях;

Кзв – коефіцієнт зростання витрат у незавершеному виробництві.

Планові одноденні витрати в незавершеному виробництві Онв обчислюють діленням виробничої собівартості валової продукції підприємства (Св) у четвертому кварталі планового року на 90:

$$Онв = Св/90. \quad (6.5)$$

Тривалість виробничого циклу (Твц) визначають на основі аналізу технологічних карт на виконання виробничих процесів, необхідних для виготовлення продукції. Тривалість виробничого циклу включає тривалість обробки деталей, їх транспортування, перерв між окремими операціями, передачі готової продукції на склад. Часто середньозважений показник тривалості виробничого циклу обчислюють за певною кількістю однорідних

виробів. Коефіцієнт зростання витрат (Кзв) характеризує ступінь готовності виробів у незавершеному виробництві. При рівномірному розподілі витрат Кзв розраховують за формулою

$$Кзв = (В1 + 0,5В2)/(В1 + В2), \quad (6.6)$$

де В1 – одноразові витрати на початку виробничого циклу, грн.;

В2 – наступні витрати в незавершеному виробництві, які включають у собівартість продукції, грн.

Нормування обігових коштів у витратах майбутніх періодів (Нмп) обчислюють як алгебраїчну суму витрат майбутніх періодів на початок планового періоду, витрат майбутніх періодів у плановому році й витрат майбутніх періодів, які будуть включені в собівартість продукції планового року, за формулою

$$Нмп = Вп + Вк - Вс, \quad (6.7)$$

де Вп – сума коштів, які вкладені у витрати майбутніх періодів на початок планового року, грн.;

Вк – витрати майбутніх періодів, передбачені кошторисом у плановому році, грн.;

Вс – витрати майбутніх періодів, які згідно з кошторисом будуть включені в собівартість продукції у плановому році, грн.

Нормування обігових коштів для створення запасів готової продукції (Нгп) обчислюють за формулою:

$$Нгп = Огп \times Тгп, \quad (6.8)$$

де Огп – одноденний випуск товарної продукції у четвертому кварталі планового року за виробничою собівартістю, грн.;

Тгп – норма запасу обігових коштів для готової продукції у днях.

Норма запасу обігових коштів для готової продукції (Тгп) становить суму витрат часу на комплектування готової продукції для поставки (Тк), часу на упакування продукції (Ту), часу на оформлення і здачі платіжних документів у банк

(Тс). $$Тгп = Тк + Ту + Тс. \quad (6.9)$$

Сукупний норматив обігових коштів підприємства (Тс) на плановий рік визначають підсумовуванням нормативів за кожною статтею нормованих обігових коштів.

3. Загальна сума обігових коштів (сума оборотного капіталу) підприємства (З), що дорівнює сумі значень другого й третього розділів активу бухгалтерського балансу підприємства.

Суму власних обігових коштів (власний оборотний капітал) підприємства (Зел) розраховують за даними бухгалтерського балансу підприємства як різницю між його поточними (оборотними) активами (р. II активу + р. III активу) і поточними (короткостроковими) зобов'язаннями (р. IV пасиву + р. V пасиву). Сума власних обігових коштів підприємства характеризує їх обсяг, сформований за рахунок власних фінансових ресурсів підприємства.

Швидкість обертання обігових коштів (О) у днях характеризує тривалість одного обороту. Швидкість обертання обігових коштів обчислюють за формулою

$$О = (Зс \times Д)/Р, \quad (6.10)$$

де Зс – середні залишки обігових коштів підприємства, грн.;

Д – тривалість періоду, за яким обчислюють швидкість обертання обігових коштів, днів;

Р – обсяг реалізованої підприємством продукції протягом періоду, за який визначають швидкість обертання обігових коштів, грн.

Коефіцієнт обертання обігових коштів (Кр) розраховують за формулою:

$$Ко = Р/Зс. \quad (6.11)$$

Коефіцієнт обертання характеризує кількість оборотів обігових коштів підприємства за звітний період.

Суму вивільнення обігових коштів за рахунок прискорення їх обертання (Азс) визначають за формулою

$$Азс = АО \times Ро, \quad (4.12)$$

де АО – зміна швидкості обертання обігових коштів (у днях) періоді, який аналізують, порівняно з базовим або звітним періодом, дні;

Ро – одноденний обсяг реалізації продукції у періоді, який аналізують, грн.

Коефіцієнт завантаження обігових коштів (Кз) визначають діленням середніх залишків обігових коштів підприємства за певний період часу до обсягу реалізованої за цей період часу продукції:

Коефіцієнт завантаження характеризує суму обігових коштів на 1 грн. реалізованої підприємством продукції.

Коефіцієнт ефективності обігових коштів обчислюють діленням прибутку підприємства від реалізації продукції за певний період часу до середнього залишку його обігових коштів за цей же період:

$$Кс = П/Зс, \quad (6.13)$$

де П – прибуток підприємства від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг за період, який аналізують, грн.

Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами (Квл) розраховують діленням суми власних обігових коштів (Зел) на загальну суму обігових коштів підприємства (З)

$$Квл = Зел/З. \quad (6.14)$$

Коефіцієнт покриття (загальний коефіцієнт ліквідності підприємства) обчислюють як відношення суми всіх поточних (оборотних) активів до суми всіх поточних (короткострокових) зобов’язань підприємства.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності (Кл) визначають діленням суми залишків грошових коштів та їх еквівалентів на суму поточних (короткострокових) зобов’язань підприємства.

За даними бухгалтерського балансу, коефіцієнт абсолютної ліквідності обчислюють за формулою

Кл = ((ряд. 230 + ряд. 240) р. ІІ активу) / (р. ІV пасиву + р. V пасиву).

Розрахунок показників ефективності використання обігових коштів дозволяє виявити наявні резерви зниження витрат виробництва та обігу, підвищення рентабельності діяльності підприємства та його економічного зростання.

ТЕМА 6. КРЕДИТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

1. Види банківського кредиту та їх характеристика

2. Умови та порядок отримання банківського кредиту

3. Оцінка кредитоспроможності позичальника

4. Порядок погашення кредиту і відсотків за користування ним

Термін «кредит» походить від латинського credere - довіряти, або відповідно credio - вірю. Довіра - фундамент кредитних відносин, одна з найважливіших передумов їх виникнення. Проте нині ця передумова часто відступає на другий план. Для виникнення кредитних відносин і укладення кредитної угоди самої довіри зараз замало, бо майже завжди існує ризик несвоєчасного чи неповного повернення кредиту. А тому кредиторові, як правило, потрібні певні гарантії його повернення, отримані чи від самого позичальника (наприклад, у вигляді застави), чи від того, хто має певний капітал або майно, чи від страхової компанії тощо.

Структуру кредиту становлять суб'єкти та об'єкти кредиту. Суб'єкти кредиту - це кредитори і позичальники. Об'єктом кредиту є та вартість, яка передається в позичку одним суб'єктом іншому

Банківський кредит класифікують за такими ознаками: 1. Цільова направленість. 2. Термін кредиту. 3. Вид відсоткової ставки. 4. Валюта кредиту. 5. Види обслуговування.

Залежно від мети кредит може надаватися на: фінансування оборотного капіталу; фінансування основного капіталу; викуп приватизованого підприємства.

Чинне українське законодавство забороняє надавати підприємствам кредити на покриття збитків від господарської діяльності, на формування і збільшення статутних фондів банків, для внесення платежів у бюджет і позабюджетні фонди.

Не можуть отримати кредити підприємства:

- проти яких порушено справу про банкрутство (крім кредитування заходів фінансової санації);
- під укладені ними контракти, які не передбачають захисту позичальника від можливих втрат, пов'язаних із затримками в поставках товарів;
- коли вони мають прострочену заборгованість за раніше наданими кредитами.

Залежно від терміну розрізняють: короткостроковий, середньо-строковий, довгостроковий кредити.

Залежно від відсоткової ставки підприємства можуть одержувати кредити з плаваючою і фіксованою відсотковою ставкою. Позики з фіксованою відсотковою ставкою підприємствам надаються переважно за умов стабільної економіки. Іноді такі позики підприємство може отримати й за умов інфляції, але тільки на дуже короткий термін. За економічної нестабільності підприємствам, як правило, надаються позики з плаваючою відсотковою ставкою. Ставки по таких позиках залежать від рівня відсоткової ставки на міжбанківські кредити й офіційної облікової ставки Національного банку України. Підприємства переважно намагаються отримати в банках позики із

фіксованою відсотковою ставкою.

Підприємства можуть одержувати в банках кредити як у національній, так і в іноземній валюті. Для одержання кредитів у іноземній валюті від іноземних кредиторів підприємство повинно мати відповідний дозвіл Національного банку України.

Строковий кредит - це кредит, який надається повністю негайно після укладення кредитної угоди. Погашається він або періодичними внесками, або одноразовим платежем у кінці терміну.

Кредитна лінія - це згода банку надати кредит протягом певного періоду часу в розмірах, які не перевищують заздалегідь обумовленої суми. Кредитна лінія відкривається, як правило, на рік, але її можна відкрити й на коротший період. Відкрита кредитна лінія дає змогу оплатити за рахунок кредиту будь-які розрахункові документи, передбачені у кредитній угоді, що укладається між підприємством та банком.

Овердрафт - короткостроковий кредит, що надається банком надійному підприємству понад залишок його коштів на поточному рахунку в межах заздалегідь обумовленої суми шляхом дебетування його рахунку.

Для підприємства у комерційному банку може відкриватись спеціальний позичковий рахунок - контокорент (італ. conto corrente - поточний рахунок) - єдиний рахунок, на якому враховуються всі операції підприємства. На контокорентному рахунку відображуються, з одного боку, погашення кредиту банку та інші платежі з доручення підприємства, з іншого - кошти, які надходять на користь підприємства (виручка від реалізації продукції, наданий кредит та інші надходження).

Контокорент - це поєднання позикового рахунка з поточним, і він може мати дебетове та кредитове сальдо.

Якщо підприємство використовує контокорентний кредит без згоди з банком або виходить за встановлені межі кредиту, то цю частину кредиту називають терміном "овердрафт".

За дебетового сальдо контокорентного рахунка банк за використані ним кошти сплачує підприємству відсотки, як правило, у розмірі ставки на вклади до запитання. За кредитового сальдо - навпаки, підприємство сплачує банку відсотки в розмірі, передбаченому кредитною угодою.

Відкриваючи контокорентний рахунок підприємству, банк визначає ліміт кредиту, який може бути протягом року переглянутий за згодою сторін. Ліміт кредитування може бути збільшений, якщо підприємство переконає банк у доцільності такого рішення (плановане збільшення обсягів виробництва тощо).

Ліміт кредиту за контокорентним рахунком залежить від розміру необхідного кредиту, можливості підприємства погашати його, щоденного обсягу реалізації продукції, міри довіри банку до свого клієнта. Кредит під облік векселів (обліковий кредит) - це короткостроковий кредит, який банківська установа надає пред'явнику векселів, обліковуючи (скуповуючи) їх до настання строку виконання зобов'язань за ними і сплачуючи пред'явнику номінальну вартість векселів за мінусом дисконту.

До послуг кредитного характеру, що надаються банками підприємствам,

належить факторинг - система фінансування, за умовами якої підприємство-постачальник товарів переуступає короткострокові вимоги за торговельними операціями комерційному банку.

2. Підприємства отримують кредити на умовах терміновості, повернення, цільового характеру, забезпечення, платності.

Процедура отримання кредиту підприємством

1 етап. Попередні переговори.

2 етап. Подання в банк заяви та інших документів для отримання кредиту.

3 етап. Оцінка кредитоспроможності підприємства.

4 етап. Згода банку на надання кредиту.

5 етап. Підписання кредитного договору.

6 етап. Надання кредиту.

7 етап. Контроль банку за виконанням підприємством умов кредитування.

На першому етапі підприємство і банк ведуть переговори на предмет можливого укладення кредитної угоди. За позитивних наслідків переговорів банк готовий прийняти документи підприємства для розгляду.

На другому етапі підприємство звертається в банк і подає йому документи, необхідні для визначення юридичного статусу, фінансового стану підприємства, оцінки проекту, аналізу можливості його успішної реалізації, забезпечення кредиту.

На третьому етапі банк:

* вивчає формальну й неформальну інформацію про підприємство;

* оцінює його ділову репутацію та імідж;

* аналізує кредитоспроможність підприємства, проводить поглиблене обстеження його фінансового стану і визначає міру ризику;

* визначає перспективи розвитку підприємства;

* перевіряє наявність джерел і гарантій погашення кредиту.

На підставі оцінки кредитоспроможності позичальника й ефективності комерційної угоди (проекту) банк приймає рішення про доцільність видачі підприємству кредиту й укладає з ним кредитний договір. Неодмінною умовою укладання банком кредитного договору є надання підприємством застави. Перевага віддається заставі рухомого і нерухомого майна. Угода про заставу укладається між підприємством-заставодавцем і банком-заставодержателем у письмовій формі і передбачає деталізацію заставних вимог: їх розмір, строки виконання зобов'язань з повернення кредиту і сплати відсотків за нього, склад (опис) та вартість заставленого майна, вид застави (заставлене майно залишається в заставодавця або передається у володіння заставодер-жателя), місце знаходження предмета застави, зобов'язання зі страхування заставленого майна тощо.

Такі форми забезпечення, як поручительство або гарантії юридичних осіб, використовуються лише за надання кредиту надійним підприємствам або в разі прийняття у забезпечення гарантій Уряду України, надійних банків тощо. Документи, що свідчать про забезпечення, підприємство подає в банк до отримання кредиту.

Зміст кредитного договору визначається підприємством і банком

самостійно. У ньому вказується мета кредитування, умови, порядок надання й погашення позики, спосіб забезпечення кредиту, відсоткові ставки за кредит, права і відповідальність сторін та інші умови.

Відповідно до договору банк бере на себе зобов'язання надати підприємству визначену суму грошових коштів у обумовлений термін. Підприємство зобов'язується: використати отримані кошти на зазначені в договорі цілі; своєчасно погасити позику; сплатити відсотки й надати можливість банку контролювати цільове використання кредиту, а також його забезпечення.

Договір укладається на один рік і більш тривалий термін, якщо клієнт користується кредитами постійно або об'єктом кредитування є основні засоби, або на більш короткий термін при тимчасовій потребі в коштах або наданні окремого кредиту. Кредитний договір вступає в силу з дати надання кредиту позичальнику (дата надходження коштів на рахунок позичальника або дата сплати платіжних документів з позичкового рахунку позичальника) і діє до повного погашення кредиту та сплати відсотків за його користування.

Після укладення кредитної угоди банк відкриває підприємству позиковий рахунок, на який зараховується відповідна сума кредиту. Кредити надаються підприємствам: у безготівковій формі - оплатою платіжних документів з позикового рахунку як у національній, так і в іноземній валюті, переказуванням коштів на поточний рахунок підприємства, якщо інше не передбачено кредитним договором; у готівковій формі для розрахунків зі здавачами сільськогосподарської продукції.

3. До укладання кредитної угоди фахівець банку повинен ретельно проаналізувати кредитоспроможність потенційного позичальника, тобто його здатність своєчасно повернути позичку, вивчити фактори, які можуть спровокувати її неповернення.

Платоспроможність позичальника визначається **за** показниками (коефіцієнтами) ліквідності**:**

- миттєвої — КЛ1;
- поточної — КЛ2;
- загальної — КЛ3.

$$КЛ1 = \frac{Ав}{Зп}, \quad (6.1),$$

де Ав — високоліквідні активи (грошові кошти, їх еквіваленти та поточні фінансові інвестиції);

Зп — поточні (короткострокові) зобов’язання, що складаються з короткострокових кредитів і розрахунків з кредиторами.

Оптимальне теоретичне значення показника КЛ1 — не менше 0,2.

$$КЛ2 = \frac{Ал}{Зп}, \quad (6.2),$$

де Ал — ліквідні активи, що складаються з високоліквідних активів (Ав), дебіторської заборгованості, векселів одержаних.

Оптимальне теоретичне значення показника КЛ2 — не менше 0,5.

$$КЛЗ = \frac{Ао}{Зп}, \quad (6.3),$$

де Ао — оборотні активи.

Оптимальне теоретичне значення показника КПЗ не менше 2,0.

Фінансова стійкість позичальника визначається за допомогою коефіцієнтів:

- маневреності власних коштів (КМ);
- незалежності (КН).

$$КМ = \frac{Вк - Ан}{Вк}, \quad (6.4),$$

де Вк — власний капітал;

Ан — необоротні активи.

Оптимальне теоретичне значення показника КМ не менше 0,5. Він характеризує ступінь мобільності використання власних коштів.

$$КН = \frac{Зк}{Вк}, \quad (6.5),$$

де Зк — залучені кошти (довгострокові та поточні зобов'язання).

Оптимальне теоретичне значення показника КН не більше, ніж 1,0. Він характеризує ступінь фінансового ризику.

Рентабельність позичальника визначається за двома показниками:

- рентабельність активів (Ра);
- рентабельність продажу (Рп).

де Пч — чистий прибуток;

А — активи.

$$Рп = \frac{Пч}{Ор}, \quad (6.6),$$

де Ор — обсяг реалізації продукції (без ПДВ).

Обороти за рахунками . Розраховується відношення чистих надходжень на всі рахунки позичальника (у тому числі відкриті в інших банках) до суми основного боргу за кредитною операцією та процентами за нею з урахуванням строку дії кредитної угоди (для короткострокових кредитів).

$$К = \frac{(Нсм \cdot n) - (Зм \cdot n) - Зі}{Ск}, \quad (6.7),$$

де Нсм — середньомісячні надходження на рахунки позичальника протягом трьох останніх місяців (за винятком кредитних коштів);

Ск — сума кредиту та проценти за ним;

n — кількість місяців дії кредитної угоди;

Зм — щомісячні умовно постійні зобов'язання позичальника (адміністративно-господарські витрати тощо);

Зі — податкові платежі та суми інших зобов'язань перед кредиторами, що мають бути сплачені з рахунку позичальника, крім сум зобов'язань, строк погашення яких перевищує строк дії кредитної угоди (за даними останнього балансу).

По сезонних підприємствах середньомісячна сума надходжень визначається за 12 місяців.

Оптимальне теоретичне значення показника К не менше 1,5.

Також можуть бути враховані суб'єктивні чинники, що характеризуються такими показниками:

- ринкова позиція позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці загалом та в промисловості зокрема;
- наявність державних замовлень і державна підтримка позичальника;
- ефективність управління позичальника;
- професіоналізм керівництва та його ділова репутація.

Крім наведених показників, можуть застосовуватися й інші, які можна об'єднати в певні групи показників:

- погашення боргу;
- ділової активності;
- прибутковості;
- використання основного капіталу.

У групу показників погашення боргу входять коефіцієнти:

- грошового потоку (К1);
- процентних виплат (К2).

$$К1 = \frac{Пс + А - Д}{З}, \quad (6.8),$$

де Пс — прибуток після сплати податків;

А — амортизація;

Д — дивіденди;

З — зобов'язання, строком виконання до одного року.

Коефіцієнт грошового потоку показує, яка частина грошових надходжень клієнта спрямовується на покриття основного боргу і процентів за позичками, строком повернення до одного року. Чим нижчий коефіцієнт грошового потоку, тим менший резерв міцності для погашення боргів. При значенні коефіцієнта, що дорівнює 1, забезпечується фінансова стабільність клієнта.

$$К2 = \frac{П1 + ПП}{ПП}, \quad (6.9),$$

де П1 — прибуток до сплати податків;

ПП — процентні платежі.

Коефіцієнт процентних виплат дає змогу оцінити, у скільки разів прибуток клієнта перевищує процентні платежі за позичками. Він не може бути меншим за 1, інакше здатність клієнта повернути позичку опиниться під загрозою.

Показники ділової активності складаються з трьох коефіцієнтів оборотності:

- дебіторської заборгованості (К3);
- запасів і витрат (К4);
- кредиторської заборгованості (К5).

$$К3 = \frac{Дср \cdot 365}{СПК}, \quad (6.10),$$

де Дср — середня сума дебіторських рахунків;

СПК — сума продажу у кредит.

Абсолютне значення цього показника важливе тільки для порівняння з аналогічним показником інших підприємств-родичів або показників попередніх періодів даного підприємства. Він дає можливість оцінити швидкість оплати рахунків позичальника. Збільшення значення показника оборотності дебіторської заборгованості вказує на уповільнення швидкості платежів на користь позичальника, а зменшення — на прискорення такої швидкості.

$$K4 = \frac{ЗЗ \cdot 365}{СТ}, \quad (6.11),$$

де ЗЗ — запаси і затрати;

СТ — собівартість проданих товарів та послуг.

Як і попередній показник, він використовується тільки для порівняння. Висока оборотність свідчить про ефективне використання ресурсів, але вона може бути передвісником виснаження запасів і незадоволеного попиту споживачів.

$$K5 = \frac{Ро \cdot 365}{Сп}, \quad (6.12),$$

де Ро — рахунки до оплати;

Сп — сума покупок.

І цей показник використовується для порівняння, він дає змогу оцінити швидкість оплати клієнтом рахунків постачальників. Підвищення коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості може вказувати на проблеми з притоком готівки, а зниження — на дострокову сплату рахунків.

Показники прибутковості включають:

- рентабельність підприємства (Р1);
- рентабельність акціонерного капіталу (Р2);
- рентабельність витрат (Р3).

$$P1 = \frac{Ч}{СЗБк + СЗНк} 100\%, \quad (6.13),$$

де ЧП — чистий прибуток;

СЗБк — середній залишок оборотного капіталу;

СЗНк — середній залишок основного капіталу.

$$P2 = \frac{ЧП}{Ак} 100\%, \quad (6.14),$$

де Ак — акціонерний капітал.

$$P3 = \frac{ЧП}{З} 100\%, \quad (6.15),$$

де З — затрати.

Наведені показники рентабельності не мають певних стандартів. Їх використовують у динаміці і для порівняння з аналогічними показниками інших підприємств даної галузі господарювання.

4. Порядок, форма і строки погашення кредиту позичальником передбачаються, як правило, у кредитному договорі.

Позика може погашатись одноразово або в розстрочку (частково). Одноразове погашення позики передбачає повернення боргу в повній сумі у строк, встановлений у кредитному договорі. При погашенні позики в

розстрочку передбачається періодичність повернення боргу, узгоджена з часом надходження виручки від продажу продукції (товарів, надання послуг) та інших надходжень грошових коштів і відповідно до строків, вказаних у термінових зобов'язаннях. Можливі й інші способи погашення позики, які необхідно передбачити у кредитному договорі, наприклад метод "амортизаційного" погашення кредиту. Цей метод передбачає погашення основної суми боргу і відсотків за ним систематично у визначених розмірах і в установлені строки. Разом з останнім платежем погашаються залишок кредиту і відсотки за ним.

Відсотки нараховуються щомісяця виходячи зі встановленої у кредитному договорі ставки і суми непогашеної позики.

Нині встановлення процентної ставки за кредити не регулюється нормативними документами. Плата за користування довгостроковим кредитом визначається банками з урахуванням строку кредитування, наданих позикоотримувачами гарантій своєчасного повернення кредиту, попиту та пропозицій кредитних ресурсів, а також наявності кредитного ризику. Процентні ставки, що встановлюються банком, мають забезпечувати повне покриття їх витрат та отримання прибутку від госпрозрахункової діяльності.

Сума боргу і відсотки за ним погашаються в такій послідовності: спочатку сплачуються нараховані відсотки за користування позикою, потім погашається прострочена заборгованість з позики, далі кошти спрямовуються на погашення основної суми кредиту.

Погашення кредиту і відсотків за ним здійснюється платіжним дорученням позичальника з його поточного рахунка, а за умови визнання боргу позичальником — платіжною вимогою банку в порядку, встановленому чинним законодавством.

Позичальник не звільняється від повернення боргу з позики і сплати відсотків за нею при настанні будь-яких несприятливих обставин, у тому числі й незалежних від нього.

У разі неможливості погашення позичальником заборгованості з позики і відсотків за нею у строки, передбачені кредитним договором, банк в окремих випадках за клопотанням позичальника може надати йому відстрочення погашення боргу під підвищений відсоток з укладенням додаткової угоди.

У разі відмови банку в наданні відстрочення погашення кредиту він реалізує своє право на повернення боргу і відсотків за ним за рахунок гарантів (поручителів) або забезпечення, прийнятого від позичальника при видачі йому кредиту. При цьому борг повертається в певному порядку. Якщо позика видана під заставу майна, банк погашає борг з вартості заставленого майна в порядку, передбаченому в договорі застави. Як правило, це погашення здійснюється шляхом зарахування виручки від продажу заставленого майна на позичковий рахунок позичальника. При видачі позики під гарантію (поручництво) банк стягує суму боргу в безперечному порядку своїм розпорядженням з рахунка гаранта. У такому самому порядку стягується сума боргу зі страхової компанії, якщо забезпеченням позики було страхове свідоцтво (поліс).

ТЕМА 7. ФІНАНСУВАННЯ ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

1.Основні засоби, їх сутність, оцінка та відтворення.

2. Амортизація основних засобів..

3. Показники стану та ефективності використання основних засобів.

4. Капітальні вкладення, їх сутність, склад та джерела фінансування.

5. Порядок фінансування і кредитування капітальних вкладень.

6. Фінансування витрат на поліпшення основних засобів.

1. Основні засоби - це матеріальні цінності, що використовуються у виробничій діяльності підприємства у натуральній формі понад один календарний рік і переносять свою вартість на готову продукцію поступово в міру спрацювання.

До основних засобів, згідно П(С)БО 7 "Основні засоби", належать матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх в процесі виробництва або постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Залежно від призначення і ролі в процесі виробництва, основні засоби поділяються на основні засоби виробничого та невиробничого характеру.

Основні виробничі засоби - це засоби, які зайняті у виробничому процесі.

Основні виробничі засоби, згідно зі своїм виробничим призначенням, поділяються на такі групи:

1. Земельні ділянки.

2 Капітальні витрати на поліпшення земель. .

3. Будинки, споруди та передавальні пристрої.

4. Машини та обладнання.

5. Транспортні засоби.

6. Інструменти, прилади та інвентар.

7. Робоча і продуктивна худоба.

8. Багаторічні насадження.

9. Інші основні засоби.

Основні виробничі засоби також поділяються на активні та пасивні. Активні основні засоби безпосередньо задіяні у виробничому процесі, а пасивні є лише необхідною додатковою умовою його здійснення.

Основні невиробничі засоби - це засоби, які не приймають безпосередньої участі у процесі виробництва і функціонують для задоволення соціально-культурних і побутових потреб учасників виробництва. До них належать об'єкти соціально-культурного та побутового обслуговування, які перебувають на балансі підприємства Відтворюються вони тільки за рахунок прибутку, який залишається у розпорядженні підприємства.

Основні засоби в процесі використання поступово втрачають свої якості, тобто зношуються: фізично та морально.

Фізичний знос проявляється у втраті певних корисних якостей і споживної

вартості основних засобів. Розрізняють повний і частковий знос основних засобів. Повне зношення передбачає повну заміну зношених основних засобів шляхом нового капітального будівництва або придбання нових основних засобів. Часткове зношення компенсується здійсненням ремонту основних засобів. Встановлення ступеню фізичного зносу необхідно для визначення реальної остаточної вартості основних засобів, правильного планування заміни старих машин та обладнання новими.

Моральний знос - це результат дії суспільних факторів: технічного прогресу і підвищення продуктивності праці в промисловості, яка виготовляє основні засоби.

Отже, внаслідок зносу основні засоби потребують постійного відтворення.

Відтворення основних засобів - це процес безперервного їх поновлення. Розрізняють просте та розширене відтворення.

Просте відтворення основних засобів здійснюється в попередньому обсязі, коли відбувається заміна окремих частин основних засобів, заміна старого устаткування на аналогічне, тобто, постійно відновлюється попередня виробнича потужність. Основним джерелом простого відтворення* основних засобів є амортизаційні відрахування.

Розширене відтворення передбачає кількісне і якісне збільшення діючих основних засобів або придбання нових основних засобів, які забезпечують збільшення середньої виробничої потужності, ріст рівня продуктивності праці. Джерелом фінансування розширеного відтворення є чистий прибуток підприємства.

Оцінка основних засобів підприємства є грошовим виразом їхньої вартості. Вона необхідна для правильного визначення нагального обсягу основних засобів, їхньої динаміки і структури, розрахунку економічних показників господарської діяльності підприємства за певний період. У зв'язку з тривалим функціонуванням та поступовим спрацюванням засобів праці, постійною зміною умов їхнього відтворення у господарський практиці використовується кілька видів вартісної оцінки основних засобів.

В П(С)БО 7 визначені наступні види оцінки основних засобів.

Первісна вартість основних засобів - це фактична їхня вартість на момент уведення в дію чи придбання, тобто це вартість, за яку купуються або створюються основні засоби. вона є основою для нарахування амортизації.

Справедлива вартість - це вартість, за якою може бути здійснений обмін основних засобів.

Відновлена (переоцінена) вартість - це вартість основних засобів на певну дату після їх переоцінки. Вона враховує ті самі витрати, що й первісна вартість, але за сучасними цінами. Для визначення відновленої вартості підприємства мають право проводити щорічно індексацію балансової вартості основних засобів на коефіцієнт індексації.

Залишкова вартість - це вартість основних засобів з урахуванням зношення, тобто вона виражає ступінь придатності основних засобів і визначається вирахуванням з первісної або відновленої вартості суми зносу.

Ліквідаційна вартість - це вартість, за яку ліквідовуються основні засоби, тобто це є сума коштів, яку підприємство очікує отримати від реалізації основних засобів після закінчення терміну їх корисного використання, за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією). Визначення ліквідаційної вартості здійснюється самим підприємством.

2. Амортизація основних засобів - це процес перенесення авансованої раніше вартості всіх видів засобів праці на вартість продукції з метою її повного відшкодування протягом строку їх корисного використання (експлуатації) .

Для відшкодування вартості зношеної частини основних засобів кожне підприємство робить амортизаційні відрахування.

Амортизаційні відрахування - це грошовий вираз розміру амортизації, який відповідає певному ступеню зносу основних засобів.

Розмір амортизаційних відрахувань залежить від балансової вартості основних виробничих засобів, норм відрахувань та методів їх нарахування.

Суму нарахованої амортизації всі підприємства відображають збільшенням суми витрат підприємства і зношення основних засобів.

Для здійснення правильної амортизаційної політики важливим є знання можливих методів амортизації основних засобів.

Згідно з П(С)БО 7, метод амортизації має враховувати форму, в якій економічна вигода від активу отримується підприємством. Тому вибір методів амортизації основних засобів підприємство здійснює самостійно, застосовуючи до кожного об'єкту відповідний метод нарахування амортизації.

Амортизація основних засобів нараховується із застосуванням таких методів.

Прямолінійний метод. Він є найбільш поширеним. При його використанні вартість об'єкту основних засобів списується однаковими частками протягом терміну його експлуатації. За цим методом річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на очікуваний період часу використання об'єкта основних засобів.

Метод зменшення залишкової вартості. Його сутність міститься в тому, що річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкту на початок звітного періоду та річної норми амортизації.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості. За ним річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкту на початок звітного року та річної норми амортизації, яка подвоюється.

Кумулятивний метод. За ним річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується та кумулятивного коефіцієнту. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням числа років, які залишилися до кінця очікуваного строку служби об'єкту основних засобів, на суму числа років його корисного використання.

Виробничий метод. Його сутність полягає в тому, що місячна сума амортизації розраховується як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації розраховується відношенням вартості, що амортизується, до загального обсягу продукції, який

підприємство очікує виробити за весь строк корисного використання об'єкту основних засобів.

3. Стан та використання основних засобів є важливим фактором забезпечення нормальних умов процесу виробництва та підвищення його ефективності. Тому на підприємствах важливе значення має як проведення систематичної оцінки стану основних засобів, так і аналіз ефективності їх використання.

У процесі виробничої і фінансової діяльності підприємства зацікавлені в збереженні й ефективному використанні основних засобів та інших необоротних активів. Для оцінки й аналізу цих процесів використовують систему показників, яка включає:

• показники забезпечення підприємства основними засобами;

• показники стану основних засобів;

• показники ефективності використання основних засобів.

Рівень забезпечення підприємства основними засобами характеризується:

а) показником фондомісткості виробництва, який розраховують як відношення середньої балансової вартості основних засобів до обсягу виготовленої за цей же період (рік, квартал) продукції;

б) показником фондоозброєності праці, який визначають як відношення вартості основних засобів до чисельності працівників підприємства;

в) коефіцієнтом реальної вартості основних виробничих засобів у вартості майна підприємства, який обчислюють як відношення балансової (залишкової) артості основних виробничих засобів до вартості всього майна підприємства.

Для оцінки стану основних засобів підприємства використовують такі показники:

а) коефіцієнт зношеності основних засобів, який обчислюють як відношення суми нарахованої зношеності основних засобів до їх початкової вартості;

б) коефіцієнт придатності основних засобів, який визначають діленням залишкової вартості основних засобів на їх початкову вартість;

в) коефіцієнт оновлення основних засобів, який розраховують як частку від ділення вартості придбаних у звітному періоді основних засобів до вартості основних засобів на кінець звітного періоду;

г) коефіцієнт вибуття основних засобів – обчислюють діленням вартості вибулих у звітному періоді основних засобів на вартість основних засобів на початок звітного періоду.

Оцінку ефективності використання основних засобів здійснюють за такими показниками:

а) фондовіддача основних засобів, яку розраховують як відношення обсягу виготовленої продукції за звітний період до середньої вартості основних засобів за цей же період;

б) рентабельність основних засобів, яку обчислюють (у відсотках) діленням прибутку підприємства за звітний період на середню вартість основних засобів за цей же період.

Ефективність функціонування підприємства забезпечується при високому

рівні оновлення основних засобів, підвищенні коефіцієнта їх придатності, зростанні показників фондовіддачі й рентабельності основних засобів і зниженні показника фондомісткості виробництва.

4. Капітальні вкладення - це витрати на створення нових, реконструкцію, модернізацію та технічне переозброєння діючих основних фондів. За допомогою капітальних вкладень здійснюється як просте, так і розширене відтворення основних засобів.

Капітальні вкладення поділяються за формами відтворювання, за призначенням та за технологічними напрямками.

По формам відтворювання капітальні вкладення включають такі напрямки:

- нове будівництво;
- розширення підприємств;
- технічне переозброєння;
- реконструкція діючих підприємств.

Наведена класифікація має важливе практичне значення. Справа в тому, що початок любого будівництва можливо здійснювати при наявності узгодженої у встановленим законом порядку проектно-кошторисної документації і тримання на її підставі державного дозволу на будівництво.

За призначенням капітальні вкладення поділяються на виробничі та невиробничі.

Виробничі капітальні вкладення - це витрати на об'єкти, які після завершення будівництва будуть функціонувати у сфері матеріального виробництва. До них належать витрати, вкладені в будівництво виробничих будівель та споруд,, реконструкцію, технічне переобладнання та модернізацію діючих підприємств, в придбання машин, обладнання, устаткування, транспортних засобів тощо.

Невиробничі капітальні вкладення - це витрати на створення об'єктів житлового і комунального господарства, установ освіти, культури, медицини тощо.

За технологічними напрямками розрізняють таки види капітальних вкладень: будівельно - монтажні роботи, придбання устаткування та інвентарю, монтаж устаткування, проектно - дослідні роботи та інші.

Співвідношення вказаних витрат визначає технологічну структуру капітальних вкладень. Найбільш оптимальним є збільшення питомої ваги вкладень, які спрямовуються на придбання машин, устаткування, обладнання, тобто на створення активної частини основних засобів.

Усі джерела фінансування капітальних вкладень поділяються на дві групи: власні (внутрішні) та зовнішні.

До власних джерел належать: власні фінансові кошти, які формуються в результаті нарахування амортизації на діючі основні засоби; відрахування від прибутку; від продажу власного майна; від здавання власного майна в оренду; Використання внутрішніх ресурсів у будівництві; кошти від емісії та реалізації цінних паперів тощо.

До зовнішніх джерел належать: бюджетні асигнування, довгострокові

кредити комерційних банків, кошти іноземних інвесторів, кошти позабюджетних фондів та інші.

5. Порядок фінансування та кредитування капітальних вкладень залежить від способу проведення капітальних робот.

Вони можуть здійснюватися двома способами: підрядним та господарським.

За підрядного способу будівництво об'єктів здійснюється спеціалізованими підрядними організаціями.

До зобов'язань підрядчика належать: будівництво об'єктів, придбання устаткування, його монтаж , проведення іспиту обладнання, тобто здача готового об'єкту.

До обов'язків замовника відноситься: надання площадки для будівництва, забезпечення проектно-кошторисною документацією, забезпечення безперервності будівництва.

Для фінансування будівництва в банку відкривається спеціальний рахунок, на якому концентруються кошти, призначені на будівництво. В цьому випадку підприємство зобов'язано своєчасно вносити на нього власні кошти. Вони вносяться в певні строки, які узгоджені з банком, але не раніш, ніж один раз на місяць. При закінченні кварталу здійснюється перерахунок по фактично перерахованим коштам та фактично витраченим.

Господарський спосіб позначає, що будівництво здійснюється власними силами підприємства., тобто об'єднує функції і підрядника і замовника. Він використовується при будівництві невеликих об'єктів, реконструкції та розширенні діючих підприємств. Фінансування такого будівництва здійснюється двома методами: по елементам витрат або в міру виконання робіт. При першому методі усі розрахунки провадяться безпосередньо з поточного рахунку підприємства, тобто банк сплачує усі витрати підприємства: придбання будівельних матеріалів, транспортні витрати, витрати на, заробітну плату та ін.

При другому методі на підприємстві створюються спеціальні відділи капітального будівництва. Взаємовідносини між цим відділом та дирекцією підприємства організуються на тих же основах, що між підрядником та замовником. Тобто відділ капітального будівництва виступає у ролі підрядника, а дирекція підприємства - у ролі замовника. Розрахунки здійснюються аналогічно.

Підприємство може використовувати довгострокові кредити банку. Довгострокові кредити надаються підприємствам, у котрих немає або недостатньо власних коштів на розвиток виробництва або соціальної інфраструктури.

6. Однією із форм відтворення основних засобів є їх ремонт. Основні засоби в процесі експлуатації зазнають фізичного зносу та втрачають свої експлуатаційні якості. В зв'язку з цим ремонт основних виробничих засобів є необхідною умовою виробничого процесу. Існують такі види ремонту основних засобів: поточний ремонт, середній ремонт та капітальний ремонт.

Поточний ремонт полягає в усуненні окремих поломок основних засобів, в поновленні окремих їх частин. Він проводиться з метою підтримання

основних засобів в нормальному робочому стані.

Середній ремонт проводиться для часткового поновлення основних засобів із заміною окремих вузлів та механізмів.

Капітальний ремонт - це ремонт, при якому здійснюється повне розбирання машин, виявлення дефектів, власне ремонт, його регулювання, модернізація тощо. Він проводиться з ціллю поліпшення експлуатаційних показників ремонтуємого об'єкту.

Економічна доцільність капітального ремонту основних виробничих засобів визначається порівнюванням витрат на ремонт з вартістю аналогічного нового обладнання. Якщо вартість ремонту перевищує вартість аналогічного нового устаткування, то такий ремонт робити недоцільно.

Фінансування капітального ремонту здійснюється згідно з планом капітального ремонту. План складають на підставі кошторисне - фінансових розрахунків з урахуванням норм, цін та відповідних тарифів. План затверджується керівником підприємства.

Витрати на усі види ремонтів визначаються підприємством самостійно, виходячи з технічного рівня, фізичного зносу основних виробничих фондів та забезпечення робіт матеріальними ресурсами.

До складу витрат на капітальний ремонт включають: проектно-кошторисні витрати, оплату ремонтних робіт, вартість придбання нових запасних частин та інші.

Порядок фінансування ремонту залежить від способу його проведення. У разі здійснення його підрядним способом, розрахунки здійснюються на підставі актів приймання за повністю завершені ремонтні роботи або по окремих вузлах. При господарському способу розрахунки здійснюються по елементам витрат: оплата рахунків за матеріальні цінності, придбані деталі, виплата заробітної плати тощо.

Витрати на усі види ремонту підприємства мають право включати до складу валових витрат у сумі, що не перевищує 5 % сукупної балансової вартості груп основних засобів на початок звітного року.

Витрати на проведення усіх видів ремонту відносяться на собівартість продукції. Включення витрат на ремонт до собівартості продукції може здійснюватися двома методами:

- шляхом їх повного віднесення в обсязі вартості фактично здійсненних ремонтів за звітний період;

- шляхом віднесення цих витрат до ремонтного фонду.

Ремонт основних невиробничих фондів фінансується за рахунок чистого прибутку.

ТЕМА 8. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1. Оцінка фінансового стану підприємства, її необхідність і **значення**

2. Показники ліквідності підприємства, та методика їх розрахунку

3. Платоспроможність, її показники та методика їх розрахунку

4. Фінансова стійкість підприємства, її показники та їх розрахунок

1. Під фінансовим станом підприємства розуміють рівень його забезпеченості відповідним обсягом фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного здійснення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями.

Метою оцінки фінансового стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами. Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- оцінка стану суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;
- аналіз ділової активності підприємства та його стану на ринку цінних паперів;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів. Основним змістом зовнішнього фінансового аналізу, який здійснюється партнерами підприємства, контролюючими органами на основі даних публічної фінансової звітності, є:
- аналіз абсолютних показників прибутку;
- аналіз показників рентабельності;
- аналіз фінансового стану, фінансової стійкості, стабільності підприємства, його платоспроможності та ліквідності балансу;
- аналіз ефективності використання залученого капіталу;
- економічна діагностика фінансового стану підприємства.

На відміну від внутрішнього, відповідні складові зовнішнього аналізу більш формалізовані та менш деталізовані. Різниця у змісті зовнішнього і внутрішнього аналізу пов'язана з різницею інформаційного забезпечення і завдань, що їх вирішують обидва ці види аналізу.

Основним змістом внутрішнього (традиційного) аналізу фінансового стану підприємства є:

- аналіз майна (капіталу) підприємства;
- аналіз фінансової стійкості та стабільності підприємства;
- оцінка ділової активності підприємства;
- аналіз динаміки прибутку та рентабельності підприємства і факторів, що на них впливають;
- аналіз кредитоспроможності підприємства;

- оцінка використання майна та вкладеного капіталу;
- аналіз власних фінансових ресурсів;
- аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства;
- аналіз самоокупності підприємства.

Основні прийоми аналізу:

1) горизонтальний (часовий) аналіз - порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом;

2) вертикальний (структурний) аналіз - визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат;

3) трендовий аналіз - порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів (за допомогою тренду здійснюється екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективний період, тобто перспективний прогнозний аналіз фінансового стану);

4) аналіз відносних показників (коефіцієнтів) - розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників;

5) порівняльний аналіз - внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками.

6) факторний аналіз - визначення впливу окремих факторів (причин) на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник.

2. Найважливішим показником фінансового стану підприємства є ліквідність, сутність якої виявляється в можливості підприємства в будь-який момент розрахуватися за своїми зобов'язаннями (пасивами) за допомогою (за рахунок) майна (активів), яке є на балансі, тобто в тому, як швидко підприємство може продати свої активи, отримати грошові кошти і погасити свої борги - заборгованості перед постачальниками, перед банком за повернення кредитів, перед бюджетом і позабюджетними централізованими фондами по сплаті податків та платежів, перед робітниками по виплаті заробітної плати та ін.

У залежності від того, якими платіжними засобами підприємство має можливість погасити свої зобов'язання, розраховують декілька показників ліквідності (платоспроможності).

Перш за все, найважливішим показником платоспроможності (ліквідності) є коефіцієнт покриття. Коефіцієнт покриття (платоспроможності) - показник, який характеризує рівень достатності оборотних коштів (поточних активів) підприємства для погашення своїх поточних зобов'язань протягом року.

Коефіцієнт покриття показує, скільки грошових одиниць оборотних активів приходиться на кожну грошову одиницю поточних зобов'язань. Нормативне значення коефіцієнта більше 1. Отже, підприємство вважається платоспроможним, якщо його загальні активи більші, ніж поточні зобов'язання. Даний показник розраховується за формулою:

$$КП = ОА/ПЗ \quad (8.1),$$

де: КП – коефіцієнт покриття.

При значенні коефіцієнта менше 1 - підприємство має неліквідний баланс.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина поточних (короткострокових) зобов'язань може бути погашена негайно. Коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризує наявність в господарстві грошових коштів та їх еквівалент по відношенню поточних зобов’язань. Даний показник розраховується за формулою:

$$КА = (ПФІ + ГКн + ГКі)/ПЗ \quad (8.2),$$

де: КА - коефіцієнт абсолютної ліквідності;

ПФІ – поточні фінансові інвестиції;

ГКн – грошові кошти в національній валюті;

ГКі – грошові кошти в іноземній валюті.

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності більше 0,2 є достатнім, щоб підприємство своєчасно розраховувалось по своїх боргах з кредиторами. Зниження рівня коефіцієнта означає зовнішню причину неплатоспроможності підприємства.

При значенні коефіцієнта абсолютної ліквідності менше 0,2, а коефіцієнта покриття менше 0,5 підприємство вважається банкрутом і може підлягати ліквідації з продажем майна.

Коефіцієнт швидкої ліквідності показує відношення найбільш ліквідних засобів до поточних зобов’язань. Цей показник відображає платіжні можливості підприємства за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Даний показник розраховується за формулою:

$$КШ = (ОА – (ВЗ + ТВВ + НВ + ГП + Т))/ПЗ \quad (8.3),$$

де: КШ - коефіцієнт швидкої ліквідності;

ВЗ – виробничі запаси;

ТВВ –поточні біологічні активи;

НВ – незавершене виробництво;

ГП – готова продукція;

Т – товари.

Середнє значення коефіцієнта швидкої ліквідності знаходиться у межах 0,5-0,6.

3. Платоспроможність характеризується достатньою кількістю оборотних активів підприємства для погашення своїх зобов'язань протягом року.

Підприємство вважається платоспроможним, якщо його загальні активи більші, ніж поточні. Нездатність підприємства задовольнити вимоги кредиторів по оплаті товарів, сплаті платежів до бюджету, позабюджетних фондів та інші у зв'язку з перевищенням зобов'язань над вартістю майна та інших активів характеризує його неплатоспроможність або неспроможність.

Основними показниками, на основі яких можна визначити платоспроможність підприємства, є:

Коефіцієнт фінансування показує скільки позикових коштів припадає на одну гривню власних, його збільшення свідчить про зниження фінансової стабільності. Коефіцієнт фінансової стійкості характеризує всі джерела формування засобів підприємства по відношенню до залучених підприємством джерел (поточних зобов'язань). Він визначається за формулою:

$$КФ = (ДЗ + ПЗ)/ВК \quad (8.4),$$

де: КФ - коефіцієнт фінансування;

ДЗ – довгострокові зобов'язання;

ПЗ – поточні зобов'язання;

ВК – власний капітал.

Коефіцієнт автономії - показник, який характеризує частку власних активів у загальній сумі всіх активів підприємства, використаних ним для здійснення статутної діяльності. Чим вище значення коефіцієнта, тим кращий фінансовий стан підприємства. Даний показник розраховується за формулою:

$$КА = ВК/ВБ \quad (8.5),$$

де: КА - коефіцієнт автономності;

ВБ – валюта балансу.

Мінімальне (нормативне) значення коефіцієнта автономії складає більше 0.5. Ця величина показника дозволяє припустити, що всі зобов'язаним підприємства можуть бути покриті власними активами Отже, чим вище значення коефіцієнта, тим кращий фінансовий стан підприємства.

Коефіцієнт фінансової стійкості показує чи достатньо власних коштів для покриття зобов'язань. Перевищення власних коштів над позиковими свідчить про те, що підприємство має достатній рівень фінансової стійкості. Цей коефіцієнт розраховується за формулою:

$$КФС = ВК/(ДЗ + ПЗ) \quad (8.6),$$

де: КФС - коефіцієнт фінансової стійкості.

Нормальним (нормативним) вважається стан, коли коефіцієнт більший 1. Перевищення власних коштів над позиченими вказує на те, що підприємство має стійкий фінансовий стан і відносно не залежить від зовнішніх фінансових джерел.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує частку власного капіталу, що використовується для фінансування поточної діяльності підприємства. Його збільшення свідчить про збільшення можливостей вільно маневрувати власними коштами. Даний показник розраховується за формулою:

$$КМ = (ОА – ПЗ)/ВК \quad (8.7),$$

де: КМ - коефіцієнт маневреності власного капіталу;

ОА – оборотні активи.

Коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами характеризує рівень забезпеченості підприємства власними джерелами формування оборотних активів підприємства, тобто він показує, скільки власних джерел формування оборотних активів підприємства приходиться на одиницю цих активів. Цей коефіцієнт розраховується за формулою:

$$КЗВОЗ = (ОА – ПЗ)/ПЗ \quad (8.8),$$

де: КЗВОЗ - коефіцієнт забезпечення власними оборотними засобами.

Нормальним вважається такий стан, коли коефіцієнт перевищує 0,1. Це означає, що оборотні активи, які є у підприємства, покриваються власними і прирівняними до них джерелами. Збільшення коефіцієнта забезпеченості буде означати, що у підприємства є надлишкові джерела формування оборотних активів, а його зниження вкаже на нестачу цих джерел. В обох випадках фінансовий стан підприємства буде нестійким.

4. Під *сутністю фінансової стійкості* підприємства розуміють забезпечення запасів і витрат джерелами коштів для їх формування.

Фінансова стійкість підприємства - це такий його стан, коли вкладені в підприємницьку діяльність ресурси окупаються за рахунок грошових надходжень від господарювання, отриманий прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів. Визначається фінансова стійкість відношенням вартості матеріальних оборотних активів до величини власних та позичених джерел коштів для їх формування.

За рівнем покриття різних видів джерел суми запасів і затрат розрізняють декілька видів фінансової стійкості підприємства:

• абсолютна стійкість фінансового стану, коли власні джерела формування оборотних активів покривають запаси і затрати. При цьому наявність власних джерел формування оборотних активів визначається по балансу підприємства як різниця між сумою джерел власних та прирівняних до них коштів і вартістю основних фондів та інших необоротних активів;

- нормальний стійкий фінансовий стан, коли запаси і втрати покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів і довгостроковими позиченими джерелами;

- нестійкий фінансовий стан, коли запаси і затрати покриваються сумою власних джерел формування оборотних активів, довгострокових позикових джерел, короткострокових кредитів і позик;

- кризовий фінансовий стан, коли запаси і витрати не покриваються всіма видами можливих джерел їх забезпечення (власних, позикових та ін.), підприємство знаходиться на межі банкрутства.

Низький рівень фінансової стійкості призводить до зниження платоспроможності підприємства, нестачі коштів для ведення нормальної господарської діяльності.

Надто висока фінансова стійкість може негативно впливати на господарську діяльність підприємства, створює умови для збільшення витрат, нагромадження запасів і резервів, недовикористання позикового капіталу за рахунок кредитів банків тощо.

ТЕМА 9. ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ

1. Сутність,завдання та види фінансового планування

2. Оперативне фінансове планування

3. Поточне фінансове планування

4. Перспективне фінансове планування

1. Фінансове планування — це процес визначення обсягів надходження відповідних видів фінансових ресурсів (прибуток, амортизація та ін.) і їх розподілу за напрямками використання у запланованому році (періоді).

Призначення фінансового планування — визначення сукупної потреби підприємства у фінансових ресурсах у розмірах, що забезпечують фінансування розширення виробництва, виконання фінансово-кредитних зобов'язань перед бюджетом, банками і т.п., вирішення соціальних проблем і матеріального стимулювання робітників підприємства. Крім цього, фінансове планування сприяє запобіганню наднормативних і надпланових витрат товарно-матеріальних цінностей і фінансових ресурсів як по окремих видах проведених заходів, так і по підприємству в цілому.

Метою фінансового планування є забезпечення господарської діяльності підприємства необхідними джерелами фінансування.

Об'єктом фінансового планування є доходи і накопичення, їх формування і розподіл, взаємовідносини з ланками фінансово-кредитної системи, фонди грошових коштів, їх формування та використання, капітальні вкладення й оборотні активи, планування їх обсягів і джерел фінансування, визначення джерел фінансування соціальної та культурно-побутової сфер підприємства.

Основними завданнями фінансового планування є:

- визначення джерел та обсягів фінансових ресурсів відповідно до потреб підприємства;
- виявлення резервів збільшення фінансових ресурсів;
- раціональний розподіл отримуваних прибутків за каналами їх використання;
- здійснення фінансового контролю за формуванням та використанням фінансових ресурсів і коштів;
- забезпечення посилення ролі фінансового планування в керуванні виробництвом і підвищенні його ефективності.

При складанні фінансового плану використовують певні методи: нормативний, розрахунково-аналітичний, економіко-математичного моделювання та балансовий.

Основними стадіями (етапами) фінансового планування є:

1. Економічний аналіз надходження та витрачання фінансових ресурсів за звітний рік.
2. Виконання фінансових розрахунків по кожному виду надходження і витрачання фінансових ресурсів на плановий рік.
3. Складання поточного фінансового плану.
4. Розробка оперативного фінансового плану.
5. Контроль за виконанням фінансового плану.

2. Оперативне планування використовується з метою контролю за надходженням виручки і витрачанням наявних фінансових ресурсів.

На підприємстві фінансове планування заходів має здійснюватися за

рахунок зароблених ним коштів, а це вимагає ефективного контролю за формуванням і використанням фінансових ресурсів. Для здійснення оперативного планування фінансової діяльності розробляються комплекси короткострокових планових завдань щодо фінансового забезпечення основних напрямів господарської діяльності підприємства.

Оперативне фінансове планування включає складання та використання платіжного календаря, касового плану і розрахунку потреби у короткостроковому кредиті.

Для складання платіжного календаря необхідно вирішувати такі завдання:

- організувати облік погодження у часі грошових надходжень і майбутніх витрат підприємства;
- сформувати інформаційну базу щодо руху грошових по токів;
- вести щоденний облік змін в інформаційній базі;
- аналізувати неплатежі (за сумами та джерелами виникнення), проводити конкретні заходи для їх подолання;
- розрахувати потреби у короткостроковому кредиті та активно придбавати позикові кошти;
- розрахувати (за сумами і строками) тимчасово вільні грошові кошти підприємства.

Під час складання платіжного календаря треба слідкувати за ходом виробництва й реалізації, станом запасів, дебіторської заборгованості з метою запобігання невиконанню фінансового плану. Платіжний календар складають на квартал з розбивкою по місяцях та дрібніших періодах. У платіжному календарі має бути збалансовано надходження і витрачання коштів.

Разом з платіжним календарем необхідно складати податковий календар, у якому вказувати, коли і які податки відповідно до законодавства має платити підприємство, що дозволяє уникнути прострочень і санкцій. Для деталізації картини можна розробляти платіжні календарі за окремими видами руху коштів.

3. Система поточного планування фінансової діяльності підприємства ґрунтується на розробленій фінансовій стратегії та фінансовій політиці за окремими аспектами фінансової діяльності. Цей вид фінансового планування характеризується розробкою конкретних видів фінансових планів. Вони дають можливість підприємству визначити на поточний період всі джерела фінансування його розвитку, сформувати структуру його доходів і витрат, забезпечити постійну платоспроможність, а також визначити структуру активів і капіталу фірми на кінець планованого періоду.

За результатами поточного фінансового планування розробляються три основні документи:

- план руху грошових коштів;
- план звіту про фінансові результати;
- план бухгалтерського балансу.

Головною метою розробки цих документів є оцінка фінансового плану підприємства на кінець планованого періоду.

Згідно із законодавчими вимогами до звітності за її періодизацією скла дають поточний фінансовий план на рік з розбивкою по кварталах.

Річний прогноз розбивається на квартали, місяці, при цьому чим коротший період прогнозу, точніша і конкретніша інформація міститься в ньому.

Прогноз обсягу реалізації допомагає визначити вплив обсягу виробництва, ціни реалізованої продукції на фінансові потоки фірми.

Використовуючи прогнозні дані щодо обсягу реалізації продукції, розраховують необхідну кількість матеріальних і трудових ресурсів, визначають складові витрат на виробництво.

На підставі одержаних даних розробляють плановий звіт про фінансові результати, за допомогою якого визначається величина одержуваного прибутку у плановаиому періоді.

Складаючи план звіту про фінансові результати, особливу увагу приділяють визначенню виручки від реалізації продукції. За основу, як правило, береться значення виручки від реалізації за попередній рік.

Потім ця величина обчислюється у поточному році з урахуванням змін собівартості порівнюваної продукції, цін на реалізовану підприємством продукцію, цін на куповані мате ріали та комплектуючі, оцінки основних засобів і капіталовкладень, оплати праці працівників підприємства.

Далі визначають планову середньорічну суму амортизацій них відрахувань на підставі даних про середньорічну балансову вартість основних фондів і норм амортизаційних відрахувань.

План руху коштів розробляють з урахуванням їх припливу (надходження і платежі), відпливу (витрати і видатки) і розрахунку чистого грошового потоку (надлишок або дефіцит). Фактично він відображає рух грошових потоків за поточною, інвестиційною та фінансовою діяльністю.

План руху коштів складають на рік з розбивкою по кварталах і включають до нього надходження і видатки.

У видатковій частині відображаються витрати на виробництво реалізованої продукції, суми податкових платежів, погашення довгострокових позичок, сплата процентів за користування банківським кредитом.

Мета розробки балансового плану - визначення необхідного приросту окремих видів активів із забезпеченням їхньої внутрішньої збалансованості, а також формування оптимальної структури капіталу, яка гарантувала б достатню фінансову стійкість.

4. Перспективне фінансове планування визначає найважливіші показники, пропорції й темпи розширеного відтворення, воно є головною формою реалізації цілей підприємства.

Перспективне планування включає розробку фінансової стратегії підприємства і прогнозування фінансової діяльності.

Стратегічному фінансовому плануванню притаманні такі характерні риси:

- спрямованість у середньострокову та далекострокову перспективу (на період більше одного року);

- орієнтація на розв'язання ключових, визначальних для фінансової системи підприємства цілей, від досягнення яких за лежить його виживання;
- органічне ув'язування накреслених цілей з обсягом і структурою ресурсів, потрібних для їх досягнення;
- врахування впливу на планований об'єкт численних зовнішніх факторів, розробка заходів для успішного розв'язання завдань планованої фінансової системи;
- адаптивний характер, тобто здатність передбачати зміни зовнішнього і внутрішнього середовища фінансового плануван ня об'єкта і пристосувати до них процес його функціонування.

Основу перспективного фінансового планування становить прогнозування, що являє собою втілення стратегії підприємства на ринку.

Прогнозування полягає у вивченні можливого фінансового стану підприємства на тривалу перспективу.

Прогнозування базується на узагальненні та аналізі наявної інформації з по дальшим моделюванням можливих варіантів розвитку ситуацій і фінансових показників.

За часом і характером вирішуваних проблем прогнози поділяються: на стратегічні і тактичні; оперативні; короткострокові; середньострокові; довгострокові.

Стратегічні прогнози мають на меті передбачити найважливіші параметри формування керованих об'єктів у середньостроковій та більш віддаленій перспективі.

Оперативні прогнози призначені для виявлення можливостей для вирішення конкретних проблем стратегічних прогнозів у поточній діяльності та короткостроковій перспективі.

Оперативний прогноз має період запобігання до 1 місяця; короткостроковий - від 1 місяця до 1 року; середньостроковий - від 1 до 5 років; довгостроковий - більше 5 років.

За функціональною ознакою (напрямами прогнозування) прогнози поділяються на два види: пошукові (генетичні) і нормативні (темологічні).

Пошуковий прогноз ґрунтується на умовному продовженні в майбутньому тенденції розвитку досліджуваного об'єкта в минулому та теперішньому і відокремлюється від умов (факторів), здатних змінити тенденції розвитку.

Нормативний (темологічний) прогноз розробляється на базі заздалегідь визначених цілей. Його завдання полягає у визначенні шляхів і строків досягнення можливих станів об'єкта прогнозування у майбутньому, прийнятих за цілі.

Пошуковий прогноз при визначенні майбутнього стану об'єкта прогнозування відштовхується від його минулого і теперішнього.

Нормативний прогноз розробляється у зворотному порядку: від заданого стану у майбутньому до існуючих тенденцій та змін у світлі поставленої мети.

Важливим моментом при здійсненні прогнозування виступає визнання факту стабільності зміни показників діяльності підприємства.

ТЕМА 10. ФІНАНСОВА САНАЦІЯ І БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ

1. Економічна сутність фінансової санації підприємства та порядок її проведення.

2. Фінансові джерела санації підприємства.

3. Банкрутство та ліквідація підприємства.

1. Санація - це система фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових, соціальних заходів, спрямованих на відновлення платоспроможності, ліквідності та прибутковості підприємства-боржника. Метою проведення санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, збереження ліквідності та платоспроможності підприємства, скорочення всіх видів заборгованості, оптимізація структури розміщення оборотного капіталу тощо.

Ініціаторами проведення санації можуть бути:

1) суб'єкт господарювання, що перебуває у кризі і коли існує реальна загроза оголошення його банкрутом;

2) фінансово-кредитна установа. Згідно із Законом України "Про банки і банківську діяльність", банк має право застосувати щодо клієнта-боржника комплекс санаційних заходів, які можуть включати:

- передачу оперативного управління підприємством адміністрації, сформованої за участю банку;
- реорганізувати боржника;
- змінити порядок платежів;
- спрямувати на погашення кредиторської заборгованості доход від реалізації продукції, робіт, послуг та ін.;

3) агентство з питань запобігання банкрутству підприємств, коли банкрутство загрожує державним підприємствам. В Україні розроблено методику проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств і організацій, затверджену Агентством. Після внесення боржника до реєстру неплатоспроможних підприємств, згідно із зазначеною методикою, Агентство уповноважене здійснювати управління його майном та розробляти пропозиції щодо проведення санації;

4) інші ініціатори по визнанню господарського суду, НБУ, заставодержатель майна підприємства, сторонні юридичні і фізичні особи, трудові колективи підприємства.

Господарський суд виносить постанову про проведення санації боржника і призначає керівника санацією. Санація вводиться на термін не більше 12 місяців, але при цьому можлива пролонгація ще на півроку за рішенням зборів кредиторів.

В основі рішення господарського суду про проведення санації лежить план санації, який розробляється, як правило, за участю представників санатора, підприємства-боржника і незалежної аудиторської компанії та затверджується господарським судом.

Мета санації вважається досягнутою, якщо підприємство виходить з кризи, нормалізує свою господарську діяльність, забезпечує її прибутковість та конкурентоспроможність у довгостроковому періоді. При цьому задовольняються

інтереси як внутрішніх суб'єктів (власників, керівників, службовців і робітників), так і зовнішніх - кредиторів, постачальників, покупців, державних і місцевих органів влади тощо.

В той же час основна проблема, з якою стикаються підприємства, що підлягають санації, полягає в пошуку фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційної процедури.

2. Як відомо, сукупний капітал підприємства складається з власного та позиченого капіталу. Тому фінансування санації може здійснюватися за рахунок власних коштів підприємства, у тому числі і коштів його власників, а також за допомогою коштів кредиторів та державної фінансової підтримки. Таким чином, за джерелами мобілізації фінансових ресурсів розрізняють автономну санацію (власні кошти підприємства і капітал його власників) та зовнішню санацію (кошти кредиторів і держави).

Доцільність проведення санації обумовлюється тим, що в першу чергу необхідно використовувати внутрішні механізми фінансової стабілізації і тим самим зменшити залежність ефективності проведення санації від зовнішніх фінансових джерел.

Основні напрямки здійснення автономної санації:

1. Реструктуризація активів.

2. Зменшення (заморожування) витрат.

3. Збільшення доходу (виручки) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг.

4. Реструктуризація пасивів.

Держава може здійснювати санаційну підтримку шляхом повного або часткового викупу акцій підприємств, що перебувають у фінансовій кризі. В цьому випадку вона протидіє спаду виробництва і зростанню безробіття. Державу в даному випадку не можна розглядати як звичайного акціонера, оскільки отримання прибутку не є завданням її діяльності як санатора. Головною метою державних інвестицій є сприяння відновленню ліквідності і платоспроможності підприємства.

При відсутності у держави можливостей здійснювати пряме фінансування або кредитування підприємства, а також у випадку, коли фінансова криза носить тимчасовий характер і може бути здолана підприємством при здійсненні йому фінансової допомоги, використовується непряма форма державної підтримки санації у вигляді надання державних гарантій та поручительств комерційним банкам по кредитам, виданим підприємствам що сануються.

Санаційна підтримка підприємств державою може здійснюватися також методами фіскального характеру, зокрема, списанням податкових зобов'язань, податковим кредитуванням, наданням цільових податкових пільг тощо.

3. Банкрутство підприємств - нормальне явище ринкової економіки. В першу чергу це юридичний факт, тому його визначення у правовому аспекті відбувається за Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 30 червня 2000 р., де визначено, що банкрутством є визнана господарським судом неспроможність боржника

відновити свою платоспроможність і задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури.

Банкрутство - складний процес, який може бути охарактеризований не лише з юридичної сторони, а і з управлінської, організаційної, фінансової, обліково-аналітичної тощо, але в його основі переважно лежать фінансові причини. Практика показує, що на макрорівні цими причинами можуть бути нестабільність економіки, грошовий дефіцит, стрибки цінової політики, значний рівень інфляції та ін.

Процедура банкрутства є кінцевою стадією неефективного функціонування підприємства, якій передують стадії нормальної ритмічної роботи і фінансових ускладнень. Банкрутство рідко буває несподіваним, особливо для досвідчених фінансистів та менеджерів, які намагаються регулярно відслідковувати тенденції у розвитку власних підприємств і найбільш важливих контрагентів і конкурентів.

Справи про банкрутство розглядаються виключно господарськими судами.

Справа про банкрутство порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредиторів до боржника в сукупності складають не менше 300 мінім розмірів з/пл., які не були задоволені боржником протягом 3 місяців після встановленого для їх погашення строку.

Господарський суд визнає боржника банкрутом при відсутності пропозиції проведення санації або незгоди кредиторів з її умовами. У постанові про визнання підприємства банкрутом господарський суд призначає ліквідаційну комісію. До її складу входять: представники кредиторів, банку, фінансових органів, а також Фонду державного майна, якщо банкрутом є державне підприємство.

З моменту визнання боржника банкрутом:

по-перше, припиняється його підприємницька діяльність;

по-друге, до ліквідаційної комісії переходить право розпорядження майном банкрута;

по-третє, припиняється нарахування штрафних санкцій на всі види заборгованості банкрута.

Ліквідаційна комісія оцінює майно підприємства, проводить роботу щодо стягнення дебіторської заборгованості і розраховується з кредиторами, складає ліквідаційний баланс та подає його власнику або органу, який призначив ліквідаційну комісію. Достовірність та повнота ліквідаційного балансу повинні бути підтверджені аудиторським висновком.

Кошти, виручені від продажу міна банкрута спрямовуються на задоволення претензій кредиторів. При цьому існує така черговість погашення боргів.

1. Покриваються витрати, пов'язані зі порушенням справи про банкрутство.

2. Задовольняються вимоги кредиторів, забезпечені заставою.

3. Виконуються зобов'язання перед працівниками підприємства.

4. Задовольняються вимоги щодо податків до бюджету, державного та місцевих, а також до позабюджетних фондів.

5. Задовольняються вимоги кредиторів, не забезпечені заставою.

6. Задовольняються вимоги членів трудового колективу підприємства щодо повернення їх внесків до статутного капіталу підприємства.

Майно, що залишилось після задоволення усіх перелічених претензій, використовується відповідно до рішення власника.

Мирова угода може бути укладена на будь-якій стадії провадження у справі про банкрутство.

Підприємство вважається ліквідованим або реорганізованим з моменту виключення його з державного реєстру України.

Підприємство вважається ліквідованим або реорганізованим з моменту виключення його з державного реєстру України.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азаренкова Г. М. Фінанси підприємств : навч. посібник / Г. М. Азаренкова, Т. М. Журавель. — 3-тє вид., допов. і перероб. — К. : Знання, 2009. — 299 с.

2. Андріанова І.І. Фінанси підприємств : навч. посібник / І. І. Андріанова, В. А. Ісайко В.А. — О. : ОРІДУ НАДУ, 2007. — 274с.

3. Безугла В. О. Соціальне страхування : навч. посібник / В. О. Безугла. — К. : Центр навч. літ-ри, 2011. — 208 с.

4. Біла О. Г. Фінанси підприємств : навч. посібник / О. Г. Біла. — Львів : Магнолія – 2006, 2017. — 383 с.

5. Бердар М. М. Фінанси підприємств : навч. посібник / М. М. Бердар. — К. : Центр навч. літ-ри, 2010. — 350 с.

6. Гриценко Л. Л. Фінанси підприємств : навч. посібник / Л. Л. Гриценко. — Суми : Університетська книга, 2015. — 322 с.

7. Довгань Л. Фінанси підприємств : навч. посібник /Л. Довгань. — К. : Центр навч. літ-ри, 2018. — 292 с.

8. Зянько В. В. Фінанси підприємств : навч. посібник / В. В. Зянько, В. Г.Фурик. —Вінниця : ВНТУ, 2016. —126 с.

9. Колесников О. В. Ціноутворення : навч. посібник / О. В. Колесников. — 4-ге видання доповнене і перероблене. — К. : Центр навч. літератури, 2010. — 156 с.

10. Коць О. О. Фінансово-економічна діяльність : навч. посіб. / О. О. Коць, П. Г. Ільчук. – Львів : ПП Сорока Т. Б., 2016. — 134 с.

11. Любенко Н. М. Фінанси підприємств : навч. посібник / Н. М. Любенко. — К. : Центр навч. літ-ри, 2009. — 262 с.

12. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств : навч. посібник / О. О.Непочатенко. — К. : ЦУЛ, 2017. — 328 с.

13. Онисько С. М. Фінанси підприємств : підручник / С. М. Онисько. — К. : Ліра-К, 2014. — 368 с.\

14. Непочатенко О. О. Фінанси підприємств : підручник / О.О. Непочатенко. — К. : ЦУЛ, 2013. — 365 с.

15. Рогов Г. К. Фінанси підприємства : навч. посібник / Г. К. Рогов, І. А. Воробйова, Т. В. Селікова. — Миколаїв : НУК, 2007. — 135 с.

16. Рудницька О. М. Фінанси підприємств : навч. посібник / О. М. Рудницька, О. Й Вівчар, Р. Й Желізняк. — Львів : Львівська політехніка, 2007. — 208 с.

17. Скоропад І. С. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : навч. посібник / І. С. Скоропад, О. Б. Курило, О. М. Чубка. — Львів : Львівська політехніка, —2016. 344 с.

18. Слав'юк Р. А. Фінанси підприємств : підручник / Р. А. Слав'юк. — К. : Знання, 2010. — 269 с.

19. Тарасенко І. О. Фінанси підприємств : підручник / І. О. Тарасенко, Н. М. Любенко. – К. : КНУТД, 2015. – 360 с.

20. Фінансова стратегія в управлінні підприємствами / [Семенов А. Г., Єропутова О. О., Перекрест Т. В. та ін.]. — К. : КПУ, 2008. — 188 с.

21. Фінансова складова корпоративного управління : навч. посіб] / [Циба Т. Є., Саленко О. Ф., Загірняк Д. М. та ін.]. — Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2008. — 204 с.

22. Циба Т.Є. Фінансова складова корпоративного управління : навч. посіб. / Т. Є. Циба, О. Ф. Саленко, Д. М. Загірняк. — Кременчук : ПП Щербатих О.В., 2008. — 204 с.

23. Юрій С. І. Фінанси підприємств : підручник / С. І. Юрій. — К. : Знання, 2012. — 391 с.

24. Ярошевич Н. Б. Фінанси підприємств : навч. посіб. / Н. Б. Ярошевич. — К. : Знання, 2012. — 345 с.

Навчальне видання

Рябенко Галина Митколаївна

ФІНАНСИ ПІДПРИЄМСТВ

конспект лекцій

Формат 60х84 1/16.Ум.друк. арк. 3,38
Тираж 50 прим. Зам. № 37

Надруковано у видавничому відділі Миколаївського національного аграрного університету 54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20.02.2013 р